

NAŠE DELO

NAŠE

DELO

ZA UVOD

Pred tremi leti je v našem prejšnjem domu na Radni izšel list z naslovom "Naše delo". Služil je predvsem vaji v pisanju ter budil zanimanje za našo domačo besedo. Ravno ko bi se delo začelo najlepše razvijati smo morali zapustiti priljubljeni dom. Svojim ciljem pa smo ostali zvesti tudi v tistih negotovih časih in čakali boljših dni. Ko pa smo videli, da bi najbrž morali še dolgo čakati, da bi se nam izpolnile želje, smo se opogumili in kljub vsem težavam začeli znova z delom.

Poleg rednih številk smo pripravili tudi to izredno v kateri smo poskušali zajeti vsaj nekoliko spominov na naše življenje v počitnicah 1942 leta v Lisičjem.

V začetku pričajoče številke je nekoliko zgodovine lisiškega gradu, potem pa se zvrstijo kraje in dalje, več ali manj zanimive dogodbine iz počitnic. Vsebinsko je številka narasla in je v njej morda marsikaj, kar ni zrelo, da bi šlo v ožjo ali širšo javnost, a upamo, da bodo bralci upoštevali naše začetniške težave in svojsko vsebino številke, ki je kakor rečeno spomin. Dragi so nam in ljubi dnevi, ki smo jih preživeli v soncu med dobrimi ljudmi, med zorečimi njivami, dehtecimi travniki in zelenimi gozdovi. Vse to je sedaj na novo zaživilo pred nami. Živilo bo in govorilo iz teh vrstic nam in morda še komu tudi tedaj, ko bo že vse, kar je šlo v dneh trpljenja čez našo zemljo samo še spomin, ob katerem se bo obraz zresnil in se bo marsikatero oko zasolzilo. Takrat bomo mogli reči: "Bilo je, a je minilo, pred nami je svetel dan in jasna bodočnost."

Bog daj, da bi bilo to kmalu!

Jože:

PRED TRISTO LETI...

Skrivnosten in tih sameva na laniškem hribu sivi grad. Tudi okoli njega je vse tiho in mirno. Samo stoljetni lipi pred njim tiho pošepetavata in obujata spomine... Ponosne smreke in divji kostanji ga zagrinjajo v svoj sveže zeleni plasti in se zaupno sklanjajo k njemu, kakor da poslušajo zgodbo iz davnih dni...

Tedaj so po beli cesti sem gori prihajali na čilih konjih in dvoprežnih kočijah odlični gostje, plemeniti gospodje v razkošnih oblekah, žlahtne gospe v svili in zlatu. V dvoranah so se vrstile razkošne pojedine, zabave in plesi, petje in godba... Po belih stezah razkošnih vrtov je štala grajska gospoda med bujnim cvetjem in drevjem... Okoli po hribu in spodaj po dolini pa so na njivah in travnikih delali in garali tlačani za grajsko gospodo.

V nekdanje dni slave in razkošja na tem gradu pred 300 leti nas povede njegov tedanji gost in obiskovalec

Janez Vajkard Valvazor. V enajsti knjigi Slava vojvodine kranjske na straneh 173 do 182 takole pripoveduje o njem:

Grad Lisiče stoji na lepem in ugodnem kraju Dolenjske, miljo in pol hoda od Ljubljane. Ponočno se dviga na hribu in že njegova zunanjost vabi človeka, da si ga ogleda. In res nudi očem obiskovalcev in gostov mnogo užitka in veselja, kajti poleg krasnih vrtov in vinograda ima tudi lep prijazen ribnik.

Vsa poslopja: grad, pod in pristava so lepo skupaj.

Po kranjsko se imenuje grad Lisiče, ker se v okoliških gozdovih potikajo lisice v velikem številu.

Nemško ime Gayerau (jastrebja jasa) pa je dal nekdanji lastnik tega gradu gospod Lenard Merharič zaradi mnogih jastrebov, ki tu pogosto krožijo med gozdovi. Z milostnim privoljenjem nadvojvode Karla Avstrijskega je gradu ime tudi zamenjal.

Ker pa je bil omenjeni gospod Merharič zadnji svojega imena in rodu, je posinovil gospoda Lenarta Fabjaniča, sina svoje sestre in ga določil za dediča pod pogojem, da se njegovo ime in rod ohrani tudi naprej in zato naj se imenuje in piše Merharič s priimkom Fabjanič. Na ta način je tudi grad Lisiče kot dedičina prišel v roke omenjenemu gospodu Merhariču s priimkom Fabjanič.

Ko je bil ta skozi 24 let v vojaški službi na Nizozemskem, je grad na Lisičjem sam sebi prepuščen postal zanemarjen in puščen. Imenovani je po svoji smerti zapustil štiri sinove, ki so pa že vsi legli v grob, razen sedanjega lastnika gospoda Lenarta Merharič Fabjanič. Ta je imel veliko veselje s hišami in vrtom, zato je spravil vse v odličen red in je predvsem vrtove kar moč sijajno zasnoval in uredil. Ker je bil ta gospod tudi velik prijatelj cvetic in rastlin je izvrstno poznal tudi botaniko (nauk o rastlinah). Nasprotno pa je njegov oče rajši gledal bleščeče orožje na bojnem polju kot ljubke cvetnice in je imel večje veselje s sovražnikovo krvjo kot pa s škrlatnimi cvetovi.

Ta njegov sin je zopet pripomogel pregnani boginji cvetja do veljave in ji dal na razpolago dokaj lepih prostorov, to je različne vrtove in jih okrasil z rastlinami ne le domačih ampak tudi tujih vrst, da so vrtovi na Lisičjem postali živa zbirka redkih cvetic in lahko rečemo redkost, ki že ni več redkost ampak tu nekaj navadnega. Kajti kar Italija, Francija, Anglija, Nizozemska; Belgija in Nemčija cenijo med cvetjem kot izredno, lepo, izbrano in čudovito krasno, vse to najdeš na tem vrtu in poleg tega še najrazličnejše rastline iz Indije.

V Italiji, Nemčiji in na Nizozemskem slovijo nekateri vrtovi zaradi izbranih lepih cvetic kot res to tudi zaslužijo in marsikateri vrt se ponaša z najrazličnejšim cvetjem tako zelo, kot da ne bi bilo kaj takega najti nikjer drugje na svetu. Pa če bi hotel pogledati v krasoto vrta na Lisičjem, bi hitro moral umakniti svojo prevzetno sodbo in z začudenjem ugotoviti, da je na Lisičjem toliko vsega, da se more v lepoti meriti z njegovim vrtom. Na vsaki gredici bi se mogel prepričati o tem, kako se je motil in reči: Kaj takega nisem niti iskal, niti slutil, da bi mogel najti.

Ker sem v svoji tretji knjigi obljudil, da bom omenjenemu bralcu pokazal lepoto in bogastvo cvetja,

moram sedaj to izpolniti. Prav na tem gradu lahko pokažem, da imamo tudi na Kranjskem zastopane vse mogoče vrste cvetlic in rastlin. Pripominjam da je to samo primer, kajti ne najdeš jih samo tukaj, ampak tudi po drugih vrtovih gradov in graščin mnogo različnih vrst. Vendar pa sem izbral prav ta zabavni vrt na Lisičjem, ker se tukaj nahaja od vseh kranjskih vrst vsaj kaka poedinka in to tudi v najrazličnejših oblikah. Pa ne bom zato niti vseh vrst cvetic niti rastlin gradu na Lisičjem naštrevljal, ampak le najimenitnejše, ki jih je cvetoča narava obdarila z najlepšimi in najbolj pestrimi barvami. Tu najdeš nad 15 vrst navadnih vetrnic, vsaka v drugi barvi, nad 20 polnjeneh, skoro vse pestro barvane.

Navadne zlatice v mnogo zvrsteh, med njimi ena, ki je žvepleno rumena, druga črna. Te so morali prineseti sveže iz Italije in ne zdržijo dalje kot do tretjega leta.

Perunika cvete v najrazličnejših barvah.

Polnjeneh lilij je dvoje vrst.

Zlati klobuk je vzgojen v najrazličnejših oblikah, bel in ognjeno rdeč, fritilanij je troje vrst, gelseminov še več.

Tulipanov najrazličnejših barv toliko žari, da ne morem drugače, kot da jih po vrsti naštrevjem. (Potem naštete 107 vrst).

Hijacint je tukaj preko 70 vrst, narcisov preko 20. Med njimi veliki in polnjeni in taki, ki imajo po štiri cvetove na enim steblu. Trumban preko 10 vrst, prav tako giumchiglie in najraznovrstnejše košeničnice. Poleg tega najrazličnejše vrtnice. Mnogo raznih drugih cvetic in rastlin niti ne omenjam.

V tem zabavnem vrtu stoji tudi mnogo dreves, katerih nekatera zavzemajo tu svoj prostor, ker imajo okusne sadove, druga lepo listje. Tu rastejo limone in pomaranče, tam granatna jabolka, tu fige, tam mandeljni. Indijski lešniki rastejo na takih drevesih, ki niso velika kot naši orehi. V enem grozdu se nahaja do 100 lešnikov.

Nadalje: indijske trte z globoko narezanimi listi, ki so povsem različne od nemških in italijanskih. Potem rdeči, beli in čisto okrogli lešniki. Prav tako orehi, ki niso v lupinah, ampak le zaviti v nekakšno kožico in delajo izjemo v pregovoru: kdor hoče jedro, mora streti lupino. Češenj je več kot 12 vrst, rdeče, bele, črne, rumene in to take, da je 7 do 8 sadov na enem pečlju. Poleg teh še vse polno navadnih češenj in višenj.

Breskev je 12 različnih vrst, med njimi gladke, rdeče, zelene, rumene in take, ki so znotraj kot kri, in potem še več drugih.

Marelic je toliko vrst, da lahko najdeš od pomlad do svetega Martina v jeseni vedno sveže in zrele na drevju. Nadalje razne nešplje itd. Jabolk obirajo tukaj prek 50 vrst in prav toliko najraznovrstnejših hrušk. Skratka: sadno drevje ne zaostaja za cveticami, kajti tu najdeš prav tako najrazličnejše sadeže kot najraznovrstnejše cvetice in rastline.

Leta 1670 se je knezu gospodu Janezu Vajkardu Auerspergu zahotel, da bi za razvedrilo obiskal ta lepi kraj in se tu poveselil. Zato je z gospodom Jobstom Jakobom, gospodom in grofom z Galenberga, naredil načrt, da bosta g. Fabjaniča na Lisičjem na poseben način presenetila. S tem namenom sta oba imenovana

nekoga jutra gospoda Fabjaniča, gospodarja gradu in zabavnega vrta na Lisičjem, povabila k sebi na kočijo pod pretvezo, da se peljejo na sprehod okoli ljubljanskega gradu. Da bi bil njun načrt čim manj sumljiv, sta izrazila željo, naj bi g. Fabjanič med vožnjo sam ukazoval kočijažu, po kateri poti naj vozi. Prej že pa sta naročila kočijažu, naj pelje naravnost na Lisičje. Ta je tudi takoj zavil po najbližji poti na Lisičje, komaj so prišli ven iz mesta. Tudi se ni dal prav nič motiti, ko mu je g. Fabjanič zavpil, naj vozi na desno, ampak se je delal naglušnega in da ne razume. Končno je g. Fabjanič opazil, da je vse dogovorjena potegavščina in da so njega samega pripeljali na njegov grad. Moral se je vdati in pustiti, da so gostje gostitelja tako duhovito ujeli in ga zopet potem odpeljali.

Vendar pa jim ni zato nič manj postregel, kolikor je čas dopuščal, s slaščicami, ljubkimi za oko, to je s sadeži z vrta. Poleg tega jih je še počastil s primernimi besedami. Nekaj podobnega lahko spoznaš iz pripisane pesmi, ki jo je prej imenovani gospod grof z Galenberga kot rojen pesnik, popoldne, ko so se poslavljali, urno in ročno napisal in v šaljivi domačnosti pustil v spomin:

*"V Lenartov dvorec in grad, navadno reko mu Lisičje,
so nas zanesla bila nesrečna kolesa kočije.
Njega, ki ni hotel nas peljati zdaj mi smo peljali.
Vse, kar sem videl bil tam, bilo je prekrasno, sijajno,
vse, le sam gospodar, ta bil je docela drugačen.
Red je in snaga povsod, povsod le prelest in krasota.
Škoda pač, da domačin kazi čudovito nam sliko.
Drevje vseh vrst in oblik, da ni jih mogoče našteti;
manjka le eno drevo, ki bi gospodar na njem visel.
Bakus bog vina, je tu. Košati se Flora in Ceres.
Ali tako skušaš, Bak, razsipati svoje zaklade?
Lično posodje iz lesa sem dolgo imel za srebrno;
Lenart je namreč vesel, če koga za nos mi potegne.
Naj ne omenjam vam rib, katerim naš zdržni gostitelj
z že jimi ustili jemlje pred nosom hladilno pijačo.
Videli dela smo tam, dejanja, res vredne junaka.
Da ne pozabijo se, opeval moža bom in čine.
"Arma virumque cano," in upam, da v pesmi bom
pustil
čeden spomin na moža, na dela njegova preslavna.
Čudno, ponavljam je vse, kar hrani ta Lenartov dvorec,
naj bo že vrt ali dvor, naj večji bo kras ali manjši.
Ko že odhajali smo, še večkrat postal sem na poti
in se oziral nazaj v prečudno "lisičino luknjo".*

Prijazni bravec naj ne misli, da bi bila ta pesem napisana v nečast gospodarju, kajti omenjeni gospod grof jo je zložil iz velike domačnosti in naklonjenosti. Zato je tudi jaz nisem postavil sem notri iz drugega namena, kot da bi pokazal domače, dobro razmerje z gospodom grofom.

Zopet drugič je prej imenovani preblagorodni g. knez z mlado knežjo gospodo in že slavno imenovanim g. grofom in gospodom z Galenberga in z različnimi gospodi prišel semkaj. Tedaj je ponovno imenovani gospod grof gospodarju gradu na Lisičjem pustil v spomin šaljivo pesem, v kateri ponavlja nekatere

vrstice prejšnje pesmi, nekatere pa je spremenil in dodal še nove kot se razvidi iz sledečega:

*Družba gospodov in dam uzrla v visokem je sedlu
Lenartov dvorec in grad, ljudje mu reko kar Lisiče.
Vodil je družbo na hrib sam knežji gostitelj iz dvorca.
Kdor se je branil bil sam je moral pa notri po sili.
Vse, kar smo videli tam tonilo je v lesku in blesku,
le gospodar iz gradu, ta bil je nečastna izjema.
Kamor ozre se okó povsod sam red je in snaga.
Dom ta odlični je res zrcalo prijetne lepote.
Drevja je videti tu vseh vrst kar priroda jih zmore:
to je lepo za oči, spet ono prijetno za grlo.
Bakus skrbi nam za pir in božici Flora in Ceres
v polnem razkošju hite pripravljat nam sladko ugodje.
Mnoštvo povsod iz lesa docela je kakor srebrno.
Kdo ne bi čudil potem se Lenarta krasnemu domu.
Naj ne omenjam vam rib, ki redko jim trezni gostitelj
pušča rad mrzlo vodo, a sam lucka vince bleščeče.
Dela res vredna moža, smo videli mi na lisičjem.
Da ne pozabijo se, opeval moža bom in čine:
"arma virumque cano," moža, ki povedal je moško:
"Smeš govoriti kar češ, zadosti so moja mi dela!"
Končno naj zopet povem, ta hiša je res čudovita,
blesk in sijaj čez in čez, težko še kje takega najdeš.
Ko smo nagledali se do sitega mikov in čarov,
bil je že čas za obed...
Treba bilo je tedaj umiriti sitni želodec.
Sedli smo k mizam, kot je nanesel slučaj ali vrsta.
Šibile mize so se z dobrotami preobložene.
Dvojno meso od goved, teličkova glava in kozel,
zraven še druge stvari, vse prav kot zahteva navada:
masten prašiček pečen in maslo surovo, potica,
potlej petelin, fazan, oba imenitni slaščici.
Človek res vedel ni več, kateri od njiju je boljši;
moje je mnenje bilo, da prvo gre mesto fazanu.
Kar jih premore kak vrt solat je bilo tam bogastvo,
špargelj bohotne rasti v treh je bil vrstah zastopan.
Vrsta golobov in pur je tvorila višek obeda.
Brstje neznanih zelišč je nudilo sočno vsebino
- prirodoslovec o tem naj modro nadalje razmišlja -
Želvo počasno so pa pripravili v jed neko novo.
Vina spet toliko vrst kot Bakh ima svojih svetišč,
Kreta razkošna le-sem razlila je svoje bogastvo.
Skrajna še srkal je vsak bolj skromno in z žejniimi ustimi,
potlej kar duša mu dala...
Konje zapregli smo v voz, ves svet se vrtel pred očmi
je,
jezik zapletal se nam, vriska v pretrganih glasih.
Ko smo odhajali že, ozrem se še proti Lisičjem:
Zbogom Lisiče, Lisiče o dražestni dom.*

Ko pa je nekoč spomladgi g. grof Kacijanar, deželni glavar na Kranjskem, v spremstvu več drugih gospodov obiskal ta krasni kraj, je prav isti gospod grof z Galenberga proslavil razkošni dvorec s sledečimi vrsticami:

*Ostani, ti mesto, kjer si! Nam tukaj prijetno je biti
v dvoru razkošnem nad vse, v palači prijaznega kralja.
Božica sadja vsevprek ponuja ti svoje darove,
Flora, boginja vrtov zasiplje te s kitami cvetja.*

Cvetno bogastvo tega kraja je razgibanemu duhu gospoda grofa dalo pobudo, da je tukaj sipal cvetke poezije in je temu prekrasnemu kraju poklonil s pesmijo najlepši venec.

Tako je bilo pred tristo leti...

Potem so minevala desetletja drugo za drugim... Od vsega grajskega veličja kljubujejo danes zobi časa le še trdnii zidovi, - od njegovega bogastva je ostalo samo še nekaj pedi zemilje...

Tako mineva slava sveta...

Opomba: Prevod iz Valvazorja je prosto priejen. Nekatere podrobnosti in naštevanja, zlasti pri cvetlicah in drevju, so opuščene. Pesmi, ki so v originalu v latinščini, je prevedel Marin.

France

NAŠE POČITNICE 1942

Leto gospodovo 1942... Nekateri pravijo - grozno, strašno, strahotno, drugi zopet - čudno, nerazumljivo -- a vsak čuti, da premalo pove. Kdo ga bo prav označil? Kdo mu bo našel pravo ime?

Izredne stvari je v tem letu doživljala tudi salezijanska družina v Lisičjem. Že šolsko leto je bilo burno, a počitnice - nezaslišane! Kdaj pa je bilo še slišati, da bi kje na svetu za počitnice salezijanski kleriki - modroslovci obesili na kline ne samo knjige, zvezke in drugo učenjakarsko navlako, marveč tudi talarje in kolarje in z zavihanimi rokavi s cepci, koso, vilami, grablji, motiko in sekiro v rokah preživeli ne dneve, temveč tedne, mesece na podih, travnikih, na polju, na njivah, v gozdu! Take so bile naše počitnice v letu Gospodovem 1942, ki mu do zdaj še nihče imena ne ve.

O košnji smo kdaj kdaj že med šolskim letom govorili. Pa bolj v šali kot zares. Ko je g. prefekt tožil o praznini v mošnji ali hrambi, smo ga tolažili: "Nič ne marajte! Do košnje bo že kako, potlej pa pojdemo v "tabrh" v dveh, treh skupinah in si bo mošnja opomogla in še v hrambo bo kaj prišlo!" - A preden je bila trava zrela, so bili študentje v Ljubljani in - še tisto malo trave okoli doma kmalu ne bo imel kdo podreti, kaj šele, da bi kdo v "tabrh" šel, - tako je vse kazalo. Vendar je tistih nekaj zaostalih tičev, ki se jim ni hotelo v mestni prah za mrežo, v dveh obrokih opravilo z domačimi lihadami, nato pa v presledkih tudi z Mežnarčkovimi ježami. Še Mežnarčkova pšenica in oves - oboje so pokosili, ne poželi! - in videti je bilo, da smo za počitnice, ki so se komaj začele, opravili.

Prišlo pa je čisto drugače. Uvod je tvorila žaloigra zadnji dan malega srpnja.

Naj se še toliko trudim, pravega izraza za občutje tistega dne ne morem dobiti. Saj se spominjam vseh podrobnosti, vsakega trenutka posebej, vseh čudnih, nerazumljivih, pretresljivih prizorov tistega dne, a vse je v neko mračno, naravnost grozljivo kopreno zavito... Skupaj z drugimi možmi so nas pobrali, nas med dvema vrstama do zob oboroženih vojakov gnali s hriba mimo "punto butissimo" v vas in potem med obupnim vpitjem žena in otrok iz vasi na zbirališče. Tam smo kot klavna živila skupina pri skupini na žgočem julijskem soncu čakali in čakali in se bolj z očmi kot z besedami spraševali: "Kaj smo le zakrivili?" - Častnik je prišel iskat koga za tolmača. Moral je iti eden od duhovnikov. Večina naših mladih mu je zabičevala: "Če mislijo vse moške in fante odpeljati, naj odpeljejo še nas! Tako jim povejte!"

Potem so začeli trije in trije odhajati, skupina za skupino je zginjala, dokler nismo - nazadnje - prišli na vrsto tudi mi. - Hitro smo opravili.

"Vi se vrnete domov..." nam je bilo rečeno. Razumeli smo, da se drugi ne vrnejo... - Ko smo stopili iz sobe, se je sto in sto oči uprlo v nas, češ - kam

pojdemo, ali mednje ali mimo njih? Zavili smo proti cesti.

"Vi greste domov -?" se je nekaj glasov oglasilo. Še danes ne vem, kaj vse je bilo v tem vprašanju. Morda: "Kakšna pravica je to?" Ali: "Smo mi kaj več krivi?" Ali: "Blagor vam!" Zlasti se je čutilo kot prošnja. "Zakaj ne greste z nami tudi vi...?" In to je najbolj bolelo...

Mnogi so se pa grenko vdano znašli: "Pozdravite naše!" - "Potolažite jih!" - "Detejo v Klancu mi pokosite, če se kmalu ne vrнем!" je naročil Lojz, ki se siromak še ni in se nikoli več ne bo vrnil...

"Če nas ne bo, boste pa vi otavo pospravili!" je eden v imenu vseh prosil. Odgovarjali smo ta temu, oni onemu, obljudljali, tolažili, potem pa med trpkimi, tu in tam očitajočimi pogledi žena odšli proti domu. Opotekaje kot pijani smo hodili. (Še zdaj vem: bilo mi je, kot je človeku, ki ga dolže zločina, ki sam ne ve, česa ga dolže.) Molče smo hiteli, da bi čimprej izginili ljudem izpred oči. Pa tudi doma se tisti dan nismo znašli.

Drugo jutro smo izvedeli: može in fante so že na večer odpeljali. Tedaj smo razumeli, kaj od nas želi Bog in pričakujejo ljudje.

Odtlej si lahko skozi tri mesece dan za dnem videl suhe, zagorele, od sonca ožgane fante, ki so ob prvem jutranjem soncu zapuščali dom, se razkropili po njivah, gozdovih in senožetih in se šele kasno zvečer trudni vračali k počitku.

Bog nam je priča: nismo izbirali ne hiš ne ljudi, - kjer je bila potreba večja, tam smo prijeli za delo in delali, delali, da so se nam ljudje čudili in sami sebi tudi. Danes vem, kako je vse bilo: sprememb - pod svetlim božjim soncem, v naravi, kjer vse snuje, poganja, živi, kjer je samo življenje doma, daleč od mrtvih zidov, sredi samega življenja smo delali: kaj čuda, če se je bohot življenja prelil v nas mlade, nas pograbil, razgibal, razigral, da nisi delal, temveč v delu živel. - Torej romantika? - Samo od kraja, nekaj dni. Pozneje ne. Vse prej! Kaj več je bilo v našem delu? Že takrat smo čutili in čutimo še danes: dolžnost smo vršili do svojega trpečega naroda. Torej skromna žrtev, skromna vpršiča tistih, ki so zanj življenje dali; vendar žrtev, ki iz ljubezni porojena vse ožari z ljubeznijo in tudi nemogoče lahko stori. - In še - pristno salezijansko je bilo to naše delo: veselo in z molitvijo začinjeno. Kaj nismo že ob prvem svitu vstajali, da bi mogli dati Bogu, kar je božjega -prvine dneva? Kaj nisi potem videl skupine za skupino odhajati po ježi niz dol - s sklonjenimi glavami, zdaj zdaj si zaslišal pritajene glasove, enemu izmed njih pa je med prsti drsel rožni venec? In preden smo zvečer zbiti legali, smo se vedno zbrali ob svojem Gospodu in Kralju, da smo se mu zahvalili za dan in slišali njegovo besedo. - Tudi peli smo včasih pri delu, dasi se nam je to zdelo v začetku skoro pregrešno. Sicer je pa vsak, ki nas je slišal, lahko čutil, da pojemo, kot poje v kletki ptiček o soncu in gozdu...

Ko so nas proti koncu meseca oktobra obiskali tovariši in je govornik svečano pribijal, da je v izrednih razmerah treba ljudstvu na izreden način pomagati, mi je bilo tako lahko odgovoriti s skoro govorniško pozno: "... Gotovo! In ker je tu prišlo ljudstvo v izredne

razmere, smo mu na izreden način priskočili na pomoč, ko smo slekli talarje, puštili knjige in tri mesece po dvanajst ur dnevno delali in za tri vasi skoro vsa težja opravila opravili. Če ne verjamete žuljem naših rok, vprašajte ljudstvo samo...!"

Slavko:

PRVI NASTOP

Izpti so, hvala Bogu minili in uživali smo res zaslužene počitnice. Dela pa je bilo kljub temu vedno dovolj. Postorili smo eno in drugo doma in ostrigli tudi Mežnarčkove ježe. Hočem reči, da smo pokosili in spravili tisto seno, o katerem so ljudje govorili, da smo ga tri tedne sušili in ga nazadnje mokrega spravili na kozolec. To najbrž ne bo držalo, ker se je že takrat začela suša. No, naj bo kakorkoli. Ko smo spravili zadnje seno, so nas povabili, da bi šli pomagat žet. Seveda smo obljudibili. Javili smo se Stane, Rudi in jaz. Dogovorili smo se pa, da ne bomo želi, ampak kosili. Pripravili smo dve kosi in jo zjutraj mahnili po ježah v dolino. Pri Mežnarčkovi so nas že čakali. Zelo nezaupno so gledali na nas in na kose, si potihem mislili, kaj bo iz tega, rekli pa niso nič. Mi smo se modro držali, četudi pravzaprav sami nismo vedeli, kako bo šlo. Vsak je bil namreč s svojega kraja doma, vsak kraj pa ima pri delu svoje navade.

Ko smo prodrli skozi blok (z dovoljenjem seveda), so Mežnarčkova mati pri neki hiši prosili še žanjic. Nam in našim kosam namreč niso nič zaupali. Na žalost jih niso dobili. Vdani v usodo in v upanju na dobro srečo smo drdrali po Barju in priopotali do njive.

Pričakoval sem, da bom zagledal njivo visoke, lepe rži. Ko pa sem zagledal majhen in redek ječmen, sem izgubil polovico upanja na uspeh naših kos. Njiva je bila tako dolga, da jaz s svojim "kratkim" pogledom niti do kraja nisem videl. Pa kaj smo hoteli! Bili smo tam in vživetvi smo se morali v položaj, kakršen je pač bil.

"No, katera bo šla pobirat za koso?" sem vprašal Lojzko in Francko, ki sta že odrezovali prve ječmenove bilke.

"Jaz že ne," je rekla Lojzka.

"Jaz že nikoli nisem," se je izgovarjala Francka. Mati pa so rekli, da bodo kar po starem delali. Tak, tu imaš zlomka. Spet sem se urezal. Vso stvar sem si drugače predstavljal. Stane in Rudi bosta kosila, dve ženski bosta pobirali za kosama, jaz bom pa vezal. Moj načrt je šel po gobe.

"Kaj hočemo zdaj?" sem vprašal.

"Dajmo kar sami. Jaz bom kosil, ti boš pobiral, Rudi bo pa delal povresla in vezal," je razsodil Stane, domačin na Barju.

Še kriz za srečen uspeh in kosa je švistnila skozi redki ječmen in gosto deteljo. Malo sem počakal, da se je Stane nekoliko oddaljil, nato sem začel pobirati. Kako sem se pri tem držal, ne vem. Preveč mi ni šlo od

rok, ker sem prvič delal to stvar. Pri nas na Štajerskem pobirajo namreč samo ženske. Potrudil sem se pa, kolikor je bilo mogoče. Samo to je bilo nerodno, da sem moral delati tako majhne snope. Komaj sem imel malo več v rokah kot za eno pest, sem že moral dati na povreslo. Rudi je videl, da rabim veliko povresel; zato jih je na gosto nastavljal, tako da jih je bilo kar preveč. Ni torej čuda, če sem kakšno spustil.

Nenadoma so se mi začele ženske smejeti. Ugibal sem, kje bi ga polomil, a nisem mogel nič dognati. Končno so mi same povedale. Hvala Bogu ne dam nič na babje vere in sem še naprej spuščal povresla, da so se lahko za menoj hihitale. Sicer pa bi se jaz njim tudi lahko smejal, ker so one nemara še več povresel spustile kakor jaz.

Pri tem veseljem razpoloženju smo delali, da se je kar prašilo. Že smo od daleč gledali štiri ženske (njih število seje za eno moč povečalo), ki so svojo polovico njive ostale nekje za nami. Lep košček smo jim še morali podreti, da smo skupaj končali in prišli na konec, ki ga od začetka še videti ni bilo mogoče.

Stane je peljal snopje domov, mi pa smo udarili na drugo njivo. Zveselil sem se, ko sem videl pred seboj lepo in visoko rž, ki je valovila v poletni sapi.

Zdelo se mi je, da sem doma, da sploh nisem študiral, da so vsa ta leta bila le sanje, da sem bil vedno doma, vedno pri zemlji in jo ljubil kot kmečki sin; saj ni kmet, kdor ne ljubi zemlje, se zanjo ne boji in ne žrtvuje. Vse to samo za hip. Tako sem se zavedel, da me trenutno čaka drugo delo, ne pa sanjarije pri belem dnevu.

Rudi je veselo pobiral lepo rž in si zadovoljno žvižgal. Pa kako mu je šlo! Čeprav sem se potrudil, da bi ga dohitel, mi le ni uspelo. Videl sem, da mu ne bom kos. Hočeš nočeš sem moral poprositi pri žanjicah ali bi se le morda katera žrtvovala in vsaj poskusila, kako to gre. Ne vem, ali sem se jim morda zasmilil, ali sem tako lepo prosil, ali pa so morda same videle, da ni neumna naša košnja. Dejstvo je, da sta se Lojzka in Francka javili za pobiranje. Potem preobratu sem se jaz odpovedal pobiranju in se zapodil po njivi, delal na mrtvo povresla in vezal za obema snopje. Šlo je kot na elektriko.

Daleč za nami so ostali Mežnarčkova mati z repom rži ob kraju njive. Ko sem vprašal Lojzko in Francko, katera bi šla pomagat, da bi hitro poželi, bi obe rajši naprej pobirali. Spomnil sem jih, kaj so zjutraj mislili o naši košnji in prznali sta mi, da sta se motili. Kmalu je prišel Stane z vozom, ki smo ga hitro naložili. Veselje je bilo gledati, kako se je pozibaval na mehkih barjanskih tleh.

Toda nesreča nikoli ne počiva. Ko smo peljali čez nekoliko nenavaden most, je na vozu nekaj sumljivo zahreščalo. Kmalu je začelo nositi zadnji del voza po strani. Morali smo ustaviti in zmetati nekoliko snopja z zadnjega dela naprej. Toda voz je vedno bolj zanašalo. Ženske so tarnale in druga drugi pravile, da bo vsak čas padlo. Jaz sem se pa delal junaka in jih prepričeval, da bi ta voz pripeljal v Ljubljano, kaj šele v Lanišče. Sam pri sebi sem pa tudi pričakoval poloma.

Pa ni bila dovolj ena nesreča. Malo je manjkal, da nismo padli v še hujšo smolo. Na bloku namreč niso verjeli našim izkaznicam in bi nas kmalu zapeljali v

barake. Skušali smo jim dopovedati, pa niso hoteli razumeti. Končno so léxideli, da nismo nevarni tipi in so nas spustili.

Naš voz se je vedno bolj nagibal. Morali smo že po ravnom držati. Kar oddahnili smo si, ko smo zapeljali pod kozolec. V cerkvi je pravkar zazvonilo avemarijo.

Drugi dan smo pogledali, kaj je pravzaprav bilo krivo za našo nesrečo. Videli smo, da se je zlomila ročica in zvil oplen. Drugega ni bilo nič. Sicer je pa to bilo za prvič zadost. A lahko bi bilo še slabše.

To je bil prvi nastop na Barju. Temu je sledil drugi, tretji... Kdo izmed nas je takrat mislil, da bo še toli in tolikokrat premeril tisto pot.

Narte:

STOGI V SONCU

Jasno, modro nebo se je bočilo nad nama, ko sva stopala v hladno jutro. Postrani sem pogledal tovariša, ki je še molil rožni venec. Kaj hočemo, doma ne utegnemo. Gotovo bo čez sedem ko bova na Gumnišču. Janez je naredil še velik križ in počasi spustil molek v žep.

"Poglej kako lepa dolina, pa so ljudje tu okrog tako žalostni!"

"Samo vzdihovanje te je! Raje hitreje stopi, da se sprostiš more, ki ti leži v duši."

Tovariš me je resno pogledal, tako da me je minila vsa objest in prešernost. Tiho sva stopala dalje. V Lanišču je zazvonilo sedem, ko sva stopila med prve gumnische hiše. V vasi stoji bela cerkvica, a zvonovi molče. Tujci ne slišijo njih tihega joka, ki ga budi veter v stolpnih linah.

"Dobro jutro mama!"

"Bog daj, Bog daj!"

Vse je že pripravljeno, še zapregli bomo in v božjem imenu začeli.

Stog sena je visok in dobro potlačen, seno diši, kot da je pravkar pripeljano s travnikov. Voz za vozom nakladamo. Joj kako me žulji peko, prah žge, po rokah, po vratu. Znoj mi zaliva oči, le sonce še vidim, ki sije na Barje, na Krim in na Kurešček.

Zvečer sem ves truden klapal domov. V očeh mi je gorela podoba Barja, ki ga je oblikoval sonce z vsem svojim žarom. Še v sanje me je spremljala ta slika. Ko sem truden legel k počitku, sem usnul:

Sonce sije na barje, na Krim in na Kurešček. Nebo se smeje. Od podnožja Matere Božje na Kureščku, od Krima pa tostran do Tlak valovi zoreče žito. Bogati klasi se sklanjajo v soncu in poljubljajo drug drugega. Mak žari na zlatem ornatu žitnega polja, podoben krvavim rubinom. Beli cvetovi slaka se nežno privijajo k biljam valujočega žita, kokalj prisluškuje dihanju vetra, ki veje čez ravan. Kot vedra misel se dviga Škrjanček k sinjemu nebu, žarečemu soncu v objem. Polno, bogato življenje diha v sončni dan! Belijo se domovi po obrobju šumečega, zlatega polja, vitki

zvoniki pojo nedelji v pozdrav. Kar oživele so bele poti, truma za trumo hite ljudje čez polja. Starcem so noge čudno lahke, resni možje in matere so prevzeti od mladostnega veselja. Mladina pa vriska in poje o Škrjančkih pod nebom. Nič ne vidim bede, nič trpljenja, nikjer ne srečam od bedenja pordelih oči. Veselje se smeje v šir in v dalj, polno, bogato življenje diha v sončni dan. Zapel in zavriskal bi z ljudmi in Škrjančki pod nebom...

Pa je presekal sinjino neba na jugu, ob sončnem, jasnem dnevu silen blisk. Kot reka ognja je preklal nebo. Grom in bučanje - bo mar vstal kralj Matjaž, ki smo nanj vsi pozabili, bo mar pridrl izpod Krima? Nebo od Kureščka do Krima, širni obzor pokrije grmada temnih, počastnih oblakov. Fanfare zadone vse okrog mene, strašen je njih glas, kot za sodni dan in buče. Nebo prekolje tisoč bliskov; kri, ogenj in jok in morje gorja in o ... Smrt razgrinja svoj temni plašč širom ravni!

Planil sem kvišku drgetajoč od groze in se zbudil. Bile so sanje - o, da bi ne bile - podoba resnice!...

Zunaj je dan. Ah, res, nedelja je danes. Ves sem še trd od včerajšnjega dela in glava me boli. Nič čudnega, če so me strašile podobe v sanjah.

Maria na Kureščku se smeje v jutranjem soncu v dolino in širom naše zemlje, v nedeljsko jutro pa se pne jasno, sinje nebo.

Zoran Srečko:

SLOVENSKA MATI - MUČENICA

V spomin pokojni Gorenčevi mami.

Oj zemlja - zemlja slovenska,
zakaj se dan za dnem solziš
in neprestano krvaviš
iz tisočerih ran?!...

Zakaj pojti te kri sinov
sinov - slovenskih Abelov!
Saj komaj dihaš od slabosti -
pa to še ni ti dostil!...

Še sveta kri te - svečenice
slovenske matere - svetnice
in žene - mučenice
obliti mora - oh zakaj!...

Vsakdanji kruh iz tebe dvigat
je šla za svoje otročice,
ki lačni stezajo ročice...
Z nje kolena pripogibat
hodila je pred božji tron - !...

A glej - življenja jo zaton
pri delu za svoj rod zajame
in v večni sen jo smrt objame -
ko sonce je rodilo dan

in zaživel je hrib - in plan.

Jo otročiči kličejo!...
Sosed in sosede iščejo...
A vse zaman.

Še dom in rod izkravvel
je v cvetu let
in k Bogu pohitel
je lep in svet
slovenski pelikan.
slovenska mati- svečenica, za rod in narod - mučenica!

Ladoslav:

PRI MAMICI

Na njivah je odganjala repa in ajda. Po senožetih je zorela otava. Rž in pšenica sta v kozolcu čakala cepcev. Od vseposod je vabilo delo kreplih moških rok. Teh pa ni bilo...

Skrbne laniške in škofljiške matere so z nedoraslo deco garale in gospodarile do mlačve in košnje. Naprej niso zmogle. Bile so prešibke in dela je bilo preveč. Zato smo mi, daljni nasledniki nekdajnih mogičnih gospodov na Lisičjem, slekli talarje in šli kot nekoč mladi vitezi pomagat ubogim vдовam.

Tako je marsikdo v vasi pod gradom gledal vso lepoto, na pridelkih bogato jesen, kako smo jutro za jutrom skromno oblečeni, veselega obraza prihajali z našega doma in s polnimi dušami nosili blagoslov v dolino.

Domačija, kateri sem posvetil največ moči in ljubezni, stoji ob glavni cesti na levi, če grem od Jesihovega znamenja v Škofljico. Pomladni in poletni dogodki so ji iztrgali dvoje življenj. V maju je sredi petja in cvetja izdihnil sin Tone. Ob žetvi je nenadoma zastalo srce pridne gospodinje. Teden po njeni smrti pa je moral gospodar po sili razmer na sončni jug. Ostala je še stará mama s tremi sirotinimi punčkami. Pravim stará "mamica" ali kratko mamica, ker jo le pod tem imenom vsi poznajo.

Zgodnjega jutra sem prišel k mamici na delo. Do kozolca mi je prihitela naproti. Roke je skrivala pod predpasnikom. Na glavi je imela črno ruto z belimi pikami. Izpod nje so silili kostanjevi lasje. Z njimi se je poigraval lahen jutranji veter, ki je počasi podil meglo iz doline. Noge so ji tičale v okornih copatah brez katerih sem jo le redkokdaj videl. Ustavila sva se. Okrogle, lahno rdeča lica so se ubrala v smehljaj. Razveselila se je. Pozdravila me je nekam v zadregi in hitela tožiti: "Gospod, nikjer ni tako hudo kot pri nas! Ni se še vlegel Tonetov grob, pa so že njo odnesli. Pomagajte mi, drugače se mi je ubit!"

Medtem so priskakljale punčke in me gledale boječe kot taščice. Za njimi je pritekel psiček in mi pokazal zobe. Mamica ga je okregala in trpela: "Hudo mi je! Vse življenje sem trpela in upala, da se bom na stará leta odpočila in brez skrbi legla v grob. Pa glejte,

danes še umreti ne morem. In če bi mogla, ne smem - zaradi tehle sirot!" Pri zadnjih besedah je pokazala na punčke.

Njena živa, skrbi in ljubezni polna beseda me je ganila. V tolažbo sem ji odvrnil: "Mamica, ne bo Vam hudo! Pomagal bom kot lastni sin svoji materi!"

Na okroglih, v lahne gube ubranih lichih ji je znova zaigral smehljaj tihre sreče. In brž, kakor bi jo bilo sram, da se smeje, je skrila obraz v predpasnik.

Soseda je prišla po grablje. Mamica je oddrobila k njej. Jaz pa sem počasi in varno stopil proti hlevu, kjer je čakalo na krmo dvoje neosnaženih konj in troje glav rogate živine. Krme ni bilo pripravljene. Stopil sem po koso in osečnik. Ko sem iskal v listnjaku voziček, me je tram nad vhodom opozoril, da moram drugič sklonjen vstopiti. Med košnjo je prišla mamica in se čudila, da rišem s koso tako široke sledi. Naložila sva, vrgla živini, nato sem moral v hišo.

Na hodnik pred kuhinjo je stopila srednje velika, prijetno rejena in čedno opravljena gospa. Povabila me je noter. Obrisala si je roke, si otresla melnat predpasnik in me vodila skozi kuhinjo in pritliče v družinsko sobo k mizi. Pripravljeno je bilo za dva. Poleg mene je služil tudi tovariš Štefan, ki se je že dan pred menoj vdinja. Po kratki molitvi je skočila v kuhinjo po zvrhano skledo okusno pripravljenih ajdovih žgancev. Segla sva po žlici in zajela. Gospa je prisedla, si prižgal cigaret, se moško naslonila na mizo in rekla: "Vem, kaj je trpljenje! Imam moža, ki je bil aktivni major. Prišla je vojska. Sovražnik je prebil naše črte. Sledil je razpad. Moj mož je položil orožje. Okupator ga je postal v Ljubljano, od tam pa v severno Italijo. Ko berem njegova pisma, ga gledam, kako je lačen, slabo oblečen in zastražen. Vidim ga, kako odpira srce v upanju, ki ga je izgubil..."

Sama sem. Otrok nimava. Živim ob spominih in načrtih. Bivam na Škofljici, a nisem Slovenka. Poljska je moja domovina. Zdaj sem tudi ob dom. Tuji gospodarijo v njem. Velika je moja bolečina! Trpe pa tudi drugi. V tem kraju je ta hiša najbolj prizadeta. Zato prihajam vsak dan, da skuham in operem. Oroke učim molitvic in pesmic. Govorim jim o mamici in jih počasi navajam k delu."

Stvarnik ji je položil v prsa sočutno srce. Ostala je dobra. Hudobija, ki raste, je ni potegnila za sabo. Njena žrtev bodi zgled našemu človeku, da bo ljubil, a ne sovražil in moril! Ob času našega trpljenja ni ostala brezbržna, ampak je služila trpečemu slovenskemu narodu kot dekla, četudi ji pojde po žilah poljska kri.

Z nekaj besedami je udarila tudi po ljudeh, ki so uničili njeno Poljsko. Lepo ni povedala, a mislila je pošteno.

Punčke so gledale spočetka od daleč in boječe. Počasi so se bližale. Celo psiček, ki mi je ob prihodu pokazal zobe, mi je zdaj že zadovoljen pomahal z repkom. Vsi so čutili, da je z najinim prihodom zavel v hiši prijeten veter, ki je odpikal prejšnjo tožno občutje.

Prvi teden smo kosili in sušili. Sonce je stalo še visoko na jasnom nebu. Vročina mi je pila moči in slino. Po grlu me je ščegetal suh marostarski prah. Zato sem težko čakal mamice, ki je prinašala v košarici zdravila za mojo bolezen. Mamica ni bila skopa. Videla je najino dobro voljo, čutila je najino žejo in jo

gasila s sladkim vinom. Po mamičini želji sem tu in tam kar preveč izplakoval grlo, zato se mi je včasih po malici zdelo, da se vse okrog mene uči plesati.

Mamica je rada videla, če sva s slastjo praznila bogato založeno košarico. Ker sva se kmalu udomačila, si nisva dala velevati. A ona je po zdravi kmetski navadi še naprej priganjala, naj le vzameva, da ne bova lačna! Najbolj bi ji ustregel, če bi samo jedel. Brez opomina si smel nehati le takrat, ko si nesel kupo k ustom.

Delo nama je šlo urno izpod rok. Zato je bila mamica rada med nama. Večkrat naju je pri sosedah hvalila, da ji pomagava kot domača sinova. Skrbela sva tudi za dobro voljo. Včasih se je najinim šlam smejala, da jo je posilil kašelj. Le tedaj, ko se je spomnila ravnih otrok, je bolestno vzduhnila. Če sem ji tedaj pogledal v obraz, sem videl, da ji je v očeh zabilisnilo nekaj vlažnega. Toda midva sva ji vselej s toplo, prijazno kretnjo pokazala navzgor, kjer pri Očetu čakata Tone in Micka - mučenca.

Tudi punčke so iskale najine družbe. Prikupno se je vedla zlasti najmlajša - petletna Pepca. Bila je sama pesem. Nekoč sem jo vprašal, kaj bo, ko bo velika. Ni dolgo pomisljala. Krepko, a ljubeznivo je dejala: "Hlapec ne bom, ker ne maram spati v hlevu. Bom pa mojkra. Tudi za Vas bom šivala, ker me imate radi." Ker smo se smejali njeni krepostni, odkriti besedi, je zardela in zbežala v kot.

Jesen je bila lepa. Nemoteno smo skopali krompir. Bilo ga je kar precej. Koruze smo natrgali, da bi lahko vojska živila od nje. Proti ajdi in fižolu tudi ni bilo kaj reči. Njive smo znova zoralni in posejali ozimino.

Polja so bila prazna. Kašče polne. Delo končano. Drevje se je obletelo. Gosta megla nam je začela zapirati pogled na Barje in na Krim. Dišalo je že po snegu. Sredi tega otožnega razpoloženja se nam je približal dan slovesa.

Vsem je bilo težko. Stali smo in nemo gledali predse. Šele tedaj smo spoznali, kako smo se imeli radi.

Bilo mi je pri srcu kakor nekdaj, ko sem se za leto ob koncu počitnic poslavljal od doma in matere, katera me je vselej nekoliko pospremila napot. Mamica se je pretrgano zahvaljevala. Otročički so stali okoli nje. Segel sem jim v roke, se poslovil in že sva z mamico, ki me je želeta malo pospremiti, zavila na cesto. Hiša je počasi izginjala za ovinkom. Sleme je tiko utonilo za hribom. Z mamico sva obstala. Desnica je zatrepetala v desnici. V duhu sva preletela vse lepe in žalostne dni. Še zadnjo besedo: zbogom, in že sem sam stopal po vlažni cesti.

Jože:

VRABČEK

Pod prostornimi Robežnikovimi gospodarskimi poslopji je gostovala truma razposajenih vrabcev. V lanski hudi zimi so se od vseh strani natepli semkaj in se začutili tu neodvisne gospodarje na dvorišču, na

podu in posebno v kozolcu, ki je bil zanje prava obljudljena dežela. Od jutra do večera jih je bil sam živžav, prepri in pretep. Vsepovsod so imeli pogrnjeno mizo in obloženo z vsemi božjimi darovi, pa vendar so drug drugega zavidali za vsako lepše zrnce, vsako slajšo drobtinico. Za slednjo malenkost so se sprli in potem skavsalni kot poredni paglavci na cesti.

Neolikano so kričali, se divje podili med drevesi in okoli poslopij sem ter tja, potem pa se zopet vrnili in v primerni razdalji posedli po ograji, vejah, žlebovih in slemenu strehe. Čez nekaj minut so na vse pozabili in družno stikali za kakšnim priboljškom, dokler ni zopet zavrela vroča kri in ponovila prejšnjega prizora.

V tem krdelju je živel tudi mlad vrabček. Šele pred nekaj tedni se je speljal iz toplega gnezdeca, a je bil sedaj že dorasel in krepak vrabič. Tudi on je čutil v sebi prav tako nemirno kri kot njegovi razposajeni bratci, vendar se je močno razlikoval od njih. Le redko se je primerilo, da je zašel v kak prepri ali celo pretep, a še to vedno bolj po krivdi drugih! Prav tako se tudi ni mnogo udeleževal skupnih pohodov na proso in druge prepovedane dobrote. Raje si je na pošten način poiskal kosilce in večerjo. Držal se je bolj zase, ker je videl, da je v taki druščini težko biti drugačen kot so ostali tovariši. Skratka, bil je častna izjema med svojimi bratci. Mnogo raje, kot da bi junačil po tleh in se prepiral s svojimi sovrstniki, se je dvignil na krepkih krilih v zrak in se pozibaval v vetru in soncu. V sebi je čutil mlado moč in silo, ki ga je gnala, da poleti nekam dalje, ven v svet.

Prijazno toplo jutro, ki je obetalo lep dan, ga je kar samo vabilo v lepi božji svet. Neopazno in brez slovesa se je mladi vrabček ločil od gostoljubnih prostorov, kjer je imel do sedaj svoj domek. Smuknil je med drevjem in hišami ob cesti naprej v smeri, od koder ga je vabilo božajoče jutranje sonce. Ko je preletel nekaj sto metrov, se je ustavil na jablani ob cesti, da se odpočije in razgleda.

Nedaleč stran se je ob cesti belil v sončni luči lep, visok in prostoren dom. Po zunanjosti sodeč bi bil prej lepa predmestna vila kot navadna kmečka hiša. Na to kaže tudi visoko ostrešje z lepimi okni in sobami. Bujna vinska trta odeva v temno zelenje vso zapadno stran, potem pa se z dolgim poganjkom ovije še okoli oglja ter krasí vse pročelje kot širok, vedno zelen venec. Velika svetla okna, na katerih žare pelargonije in vodenke, delajo vtiš še slovesnejši. Mogočna hrastova vrata z zelenimi šipami in težko medeno kljuko lepo pristoje imenitni hiši.

Zadaj za hišo pa se razprostira široko, z belim peskom posuto dvorišče. Vzporedno z hišo stoji na drugi strani prostoren, novo zidan pod in še malo dalje mogočen kozolec. Po dvorišču, okoli poda in kozolca pa čivkajo in se podijo prav tako kot prej pri Robežniku kričavi vrabci. Ko je to opazil naš znanec je preskočil z veje, na kateri je počival na drugo in potem bliže in bliže. Kmalu se je počutil tukaj čisto domačega kot vsi drugi, kakor da imajo tu kar pravico do čednega domka in koščka kruha. Hitro je bil domač tudi s čibkami, ki so dobrodušno puščale tudi kako zrnce za vedno lačne želodčke malih prosjakov. Seznanil se je že z zvestim čuvajem dvorišča in poda, z Gromijem. Ta ima sicer strah vzbujajoče ime in postavo, a je

hladnokrvni, dobrodušen kuža, ki se le redko oglaši, a takrat zares zagrmi. Vendar pa kaj hudega tudi sedaj ne misli in sploh je veliko vprašanje, če bi Gromi mogel sploh komu kaj žalega prizadeti, kaj šele ubogemu vrabčku.

Izpod kozolca pride preko dvorišča rdečelična deklica kakih desetih let, bosonoga in v kratkem krilcu. Kratko pristrižene, mehke kodre si je skrbno prečesala na stran in jih spela ob ušesu, da ji vedno ne silijo v lepe, temne očke. V naročju nese celo butaro drv. Biti mora pridna, da pomaga mamicici, ki ima toliko skrbi in dela čez glavo. Ko stopa proti stopnicam, s sunkom odlete vrata, se zopet s treskom zapro in navzdol se spusti fantek kakih šest ali sedem let star. Bosonog je, v hlačkah in srajčki. Ena naramnica mu še mahedra ob kratkih hlačkah, očividno jo je bil v naglici pozabil potegniti preko ramen. V trenutku je na dvorišču mimo dekletca, kot da ga niti ne opazi. V rokah ima fračo, ki jo vrabček že dobro pozna, ker so ga z njo že večkrat obstreljevali škofeljski paglavci. Zato urno odfrči z dvorišča in si poišče varno zavetje za tramom v podu, kajti dečko je že našel primeren kamenček za pračo. Mala deklica stopa počasi po stopnicah s težkim bremenom. Ko pride do vrat, zakliče s srebrnim glaskom: "Mati, mati, odprite!"

Na pragu se prikaže priletna, nekoliko sklučena, slabotna ženica. Na glavi nosi temno ruto, izpod katere se toliko bolj odražajo beli lasje in bledi obraz. Globoke gube in brazde so ji razorale čelo in obliče. To so sledovi skrbi in trpljenja skozi dolgo vrsto let. Pa vendar še vedno sije s tega obraza neka lepota in milina, ki izvira iz dušne plemenitosti in dobrote. Hudo je že izčrpana od dela in garanja, komaj se še vlači iz sobe do kuhinje in shrambe ter nazaj, a mora, da zmore iti gospodinja na delo, ki ga je letos toliko. Moških že dolgo ni doma, pa se je vse delo nagrmadiло na slabotnih ženskih ramah. Tako mora ona gospodinjiti doma in popaziti na otroke, posebno na tega Ivana, ki je ves kot iz živega srebra. Prav kot vrabčki tam zunaj, sam živ živ ga je. Pa otrok mora biti vesel in živahen. Treba je samo paziti nanj, ga prav voditi in učiti. O, ona to ve, saj je tudi svoje otroke znala tako vzgojiti, da so ji še danes v veselje in ponos.

Vendar je pa ta Ivan le bolj živahen, kot so bili njeni, da ji dela in skrbi od jutra do večera.

Tu se zasliši vesel smeh doli na dvorišču. "Ivan, ti hentasti otrok, si mi že ušel, komaj sem malo pete odmaknila v shrambo. Še umil se nisi, in molil tudi ne! Seveda spet ta tvoja nesrečna frača; samo nanjo misliš. Najbrž si jo še v postelji imel pri sebi. Brž gori, da pomoliva in se umijeva. Vidiš, Pavlica že sama ve, kako je treba in to tudi napravi. Ti pa na vse pozabiš. Najprej molitev, potem šele drugo!"

Mali Ivan se mora vdati, ker pač ve, da današnji dan ne bo srečno končal, če ne bo znal ubogati. Ata sicer ni doma, pa tudi mama zna udariti in včasih še huje. Tu in tam res zasluži, to sam ve, ampak boli pa vseeno. Priden biti pa vendar ni tako lahko, kot se zdi starejšim. Pavli je že lahko, ko je tako mirna in modra, kot da ni njegova sestrica..., pri njem je pa vse drugače...

Po stopnicah navzgor še daleč ni šlo tako urno kot prej navzdol. Nato so se vrata zopet zaprla. Znotraj je

Ivan glasno drdral svoje molitve zase, za mamo, za ata, ki so ga odpeljali nekam sredi morja, in potem še za Tineta, ki je bil za hlapca pri njih, pa nima nikogar in je sirota na svetu. Srečno je prišel do konca, ne da bi se mu kje ustavilo, kljub temu, da so mu misli uhajale k frači, na dvorišče, na travnik in le ven, samo ven. Moliti res zna dobro, zato ga je stara mama tudi vesela in mu marsikaj spregleda ob misli, da če bo znal moliti, bo tudi vse drugo šlo dobro v njegovem življenju. Nato se še umijeta, v redu oblečeta in potem fantek počesan in čeden skoči s svojo fračo na dvorišče.

Gromi ga že zunaj pričakuje, mahlja z repom in cvili, da bi privabil k sebi malega prijatelja. Ta pa se na pol poti do njega ustavi, zakriči na vse grlo: "Mama, mama" in plane naproti. Na dvorišče je pravkar zavil kosilni stroj. Mlada, postavna žena začne urno pregrevati konje. K zagorelemu obrazu z lepimi, pravilnimi potezami dobro pristoji svetla ruta, pomaknjena nekoliko nazaj, da drži težke lase. Rokave ima zavihane do komolcev in delo ji gre tako urno izpod rok, da se vidi, da nima danes prvič opraviti s konji. Fantek se suče sedaj okoli mame, sedaj okoli konj in stroja. Medtem pride še mlada, rdečelična dekla in pelje konja v hlev, da ju priveže. Fantiček pa porabi priložnost in se obesi mami za krilo. Očividno bi se rad malo poljubkoval, ali kaj prosil. Pa mama nima časa. Prime ga za roko in urno stopi z lahkimi koraki preko dvorišča in po stopnicah navzgor. Pred vратi se ji že prismeje nasproti Pavli - to je njen jutranji pozdrav mami. Saj je bila že pridna; v kuhinji je že vse v redu pospravljeno in pomito.

Mati se vidi na obrazu, da je trudna in zmučena, saj mora vsak dan zgodaj vstati, opraviti doma in potem hitro na delo na travnike in njive. Sedaj treba hitro nazaj, da nese malico in potem čaka še toliko dela... Take reve so letos gospodinje! Može so pobrali sredi najhujšega dela in tako so ostale same za vse. Dve ženski morata sedaj opravljati svoje delo in nadomestiti še tri moške, ki so bili prej pri hiši. Nič čudnega, če so vse shujšane in zgarane, da se druga drugi čudijo, ko se v nedeljo vidijo pred kapelo na gradu. In poleg dela še druga največja skrb: Kako je z njihovimi dragimi? Ali so živi? Kako se jim godi? Kako jim pomagati? - In kako bo še z njimi doma? Ko pa slišijo same žalostne reči! Kaj bodo počele z ubogimi otročiči? Vse to leži na njihovih ramah. Pa vendar, življenje in delo morata naprej.

Na praznem dvorišču so zopet zagospodarili vrabci. Nekateri so se smukali na tleh med čibami, drugi posedali po vejah in brajdi, si urejali kožuščke in čebljali, sem in tja pa se tudi po stari navadi sprli. Tu se odpro vežna vrata in rdečelična Cilka nese v velikih culah nekaj ven na trato ob vrtu. Ko razveže in razgrne, se rumeno zasveti kot zlato... najboljša slaščica za sladkosnedne kljunčke... samo proso, za ped na debelo, da bi se lahko kopali v njem. Bistra očesca hitro zapazijo sladko pašo, ki tako zapeljivo vabi. Komaj čakajo, da dekla odide. Potem se začno bližati in previdno ogledovati, če ni kake nevarnosti. Najpogumnejši je že čisto blizu. Glavico z bistrimi očesi obrača na vse strani. Ko ne zapazi nič

sumljivega, je z enim skokom v prosu na beli rjuhi. Za njim pride polagoma tudi drugi.

Naš mali znanec se je pravkar mislil spustiti za njimi, kar se odpro vežna vrata, prikaže se gospodinja, za njo mali Ivan. Ko zagleda nepoklicane goste na prosu, zamahne z roko, jih preplaši, da prhnejo vsak na svojo stran. Potem se obrne k fantku:

“Nič ne pomaga, Ivan, ti boš moral ostati doma in paziti proso, da nam vrabci vsega ne razbrskajo in ne ponesnažijo.”

“Saj lahko Pavli,” se skuša rešiti Ivan.

“Pavli ima drugo delo. Kar lepo ubogaj in bo prav. Na travnik boš šel pa drugič, ko ne boš potreben doma.”

Fantku že gre na jok, tu se pa spomni na svojo fračo in hipoma je dobre volje.

“Mama, fračo vzamem in bom lahko na pragu pred hišo sedel in streljal nanje, če pridejo blizu.

“No, vidiš, tako boš svojo fračo vsaj enkrat dobro porabil. Samo bojim se, da bodo vrabci kljub tebi in tvoji frači lahko mirno nadaljevali svojo gostijo. Bodo pač mati morali popaziti na oboje, nate in na vrabčke. Le glej, da boš lepo ubogal!”

Gospodinja odide po cesti, fantek pa v hišo in ga dalj časa ni na spregled. Očividno ga je nekaj zamudilo. Mali sladkosnedneži so porabili priliko in kmalu je zopet cela tropa na rjuhi. Tu se odpro na hitro vrata in skozi skoči na dečko s fračo, potegne, spusti, a kamenček zleti bogve kam. Da ni prav hudo zakričal, bi drzni tatiči niti odleteli ne.

Tako se je isti prizor ponovil še večkrat, samo s to razliko, da je prišla včasih plašit male krilate tatiče tudi Pavli, a mnogo več strahu jim tudi ta ni prizadejala. Do poldneva so se ptički v nekaj presledkih še do dobrega nasladkali, si poiskali miren kotiček in zadremali po grmovju in drevju.

Naš mali znanec, ki je bil bolj pošten in skromen kot njegovi drzni bratci, bi se bil tudi rad malo posladkal. Vendar na rumene kupe kot drugi si ni upal, pač pa je bistro oko opazilo nekaj drobnih zrnc, ki so se izmuznila z rjuhe, ko je Cilka nesla proso preko praga in stopnic. Ta zrnca je sedaj previdno pobiral po cesti, po pragu, po stopnicah notri do vrat, ki jih je bil Ivan v naglici pozabil zapreti. Tako so ga zmamila slastna zrnca, da je nehote priskakljal za njim v vežo. Preplašil se je, šnil kvišku in v loku hotel na prost. Požene se naravnost proti oknu. Tu pa zadene ob nekaj trdega, da se mu zabliska v drobni glavici in omamljen pade na okno... ni še poznal varljive šipe! Z zadnjimi silami se dvigne in skuša znova, pa zopet isto... ven ne more.

Medtem so se zaprla vežna vrata. Pavli je prinesla vodo in opazila ptička v veži.

“Mati, mati, ptiček je na oknu.”

Mati pridejo počasi iz kuhinje in pogledajo.

“Saj res, vrabček je. Le kako je prišel notri? Ivan pridi hitro sem!” Fantek je pritekel kot na perutih.

“Joj, ptiček, uvel ga bom,” in že je planil za drobnim ptičkom, da se je stisnil in zatrepetal v grozi, da je po njem. Fantek je ptička čvrsto prikel preko kril, da mu s kljunčkom in krempeljčki ni mogel do živega. Pavli si ga je hotela sedaj še bliže ogledati.

“Joj, kako svetle očke ima in lepo perje.” Hotela ga je pobožati, pa se mu je preveč približala pri glavici in ptiček jo je v strahu šavsnil v drobni prstek, da je hitro odmaknila in malo je manjkalo, da ji niso prišle solze v oči.

“As, kako oster kljunček ima.”

Še Ivan se je prestrašil in skoro bi mu bil ptiček ušel iz drobne ročice.

“Mati, zvezite mu nožice, da ne uide,” prosi Ivan, ki si ga je hotel obdržati, da se bo igral z njim in da bi ga pokazal mami in gospodom, ki pomagajo na travniku, ko pridejo opoldne h kosilu. Pavli bi ga najraje spustila, tako se ji smili ubogi ptiček. Ivan je pa bolj sovražno razpoložen do njega, saj je vrabček, in ti so sami tatiči. Prav zaradi njih mora biti on doma in stražiti proso, namesto da bi šel na travnik. Nekaj časa ga bo imel, potem pa ga da muci, da ga pojte, saj drugega ne zaslubi.

Tu se odpro vrata in notri stopi mama in dva zastavna fanta, Ivan pozna oba. To sta gospoda z Lisičjega. Drugače nosita črno sukno, in pod brado beli ovratnik, ki Ivanu tako ugaja, da je poskušal že z atovim ovratnikom, kako bi to tudi njemu lepo pristojalo. Danes sta pa kar v srajcah kot vedno, kadar prideja pomagati pri delu. Zato je čisto domač z njima. Ponosno se postavi pred njiju, ročico drži skrivnostno za hrbotom in ponosno vprašuje:

“Uganite, kaj imam v roki?”

“Gotovo kak velik sladkorček; te imaš najrajši,” reče g. Ivan, ki prihaja največkrat k njim in se zato najbolj poznata.

“Kaj pa vi pravite,” zastavi vprašanje drugemu.

“No, kak pečen krompir, pa še vroč je morda.”

Mama pa naredi kar na kratko konec:

“Pokaži nam rajši, potem ne bo treba ugibati.”

Ivan počasi pokaže ptička, ki jih proseče gleda s svetlimi očesi, kot bi od njih pričakoval rešitve.

“No, ti si pa res dobro stražil, da si celo uvel tatiča,” ga pohvali mama.

“Saj je sam prišel notri v vežo,” pojasni Pavli, “potem pa ni znal več ven. Na oknu smo ga dobili.”

“Le ukrenite kaj pametnega z njim,” reče mama, “jaz bom med tem pripravila kosilo.”

“No, Ivan, kaj boš sedaj s ptičkom?” vpraša g. Tonče.

“Igral se bom z njim, potem ga pa dam muci.”

“Pa se ti nič ne smili,” se zavzema isti gospod za ptička.

“Nič, saj je proso kradel. Cel dopoldan sem moral biti na straži, namesto da bi bil šel z mamo na travnik.”

“Kaj pa če ta ni bil v prosu,” je nadaljeval gospod. “Potem ga boš pa po nedolžnem obsodil.”

“To je fantku zaprlo sapo. Malo je pomislil, potem pa rekel: ‘Potem ga pa raje dam vam, da naredite z njim, kakor hočete.’”

“Kaj naj mu napravim, ali naj ga spustum?”

“Ne vem,” se še ne more odločiti Ivan.

“Veš kaj Ivan, Pavlici ga bomo prepustili, naj ona odloča. Kaj praviš ti, Pavli?” vpraša malo deklico, ki modro posluša sodno razpravo.

“Jaz bi ga že spustila, saj ptiček tudi rad živi in ga je tako strah.”

"Prav si povedala, Pavli. Jaz tudi tako mislim. Do vseh stvari je potrebno imeti vedno dobro srce, saj vse tako rade žive in je vse Bog ustvaril. Torej Ivan, ali ne bo najbolj prav, da ga spustimo?"

Ivan se še ni mogel povsem sprizniti z misljijo, da bi tatinskega vrabca spustil kar brez vsake kazni. Tu pa poseže vmes še g. Ivan, ki je doslej stal ob strani.

"No, Ivan, ti si tudi večkrat kaj kriv, pa ti mama tudi odpusti. Kaj nisi vesel?"

Seveda je Ivan sedaj dobro razumel vrabčkov položaj in mislil še dalje, da se bo tudi lahko v kaki potrebi in stiski sklical pri mami na svoje usmiljenje. Zato je bil kar zadovoljen:

"Kar spustimo ga, pa tudi mami moramo povedati."

"Seveda bomo povedali in še razložili. Sicer pa mama dobro ve, kako se glasi: Kdor je usmiljen, doseže usmiljenje."

Slovesno neso ptička skozi kuhinjo in obveste mamo o razsodbi. Pavli mu z veseljem razveže nožici. Ivan odpre malo dlan in ptiček radostno plane pod sinje nebo.

"Bogve, če še kdaj pride nazaj," vpraša zamišljeno Pavli. Ivan pa zagrozi:

"Nazaj že lahko pride, ampak če bo hodil na proso, potem ga dam muci, če ga še enkrat ujamem."

Mali še vedno rad junači po dvorišču s fračo, a nevaren ni ptičkom prav nič. Sicer itak ne zadene nobenega, pa niti meriti ne mara. Ve, da vsi radi živijo in ve, kako je tudi njega strah, kadar pokajo na okoli puške... Modra Pavli pa na dvorišču, kadar natresa čibkam zrna, rada vrže z drobno ročico polno prgišče tudi ptičkom in nič ni huda, če pride vmes kakšen vrabček.

Sedaj pozimi, ko sedita otroka na topli peči pri materi, ne pozabita tudi ubogih ptičkov, ki prezebojo in stradajo zunaj na snegu. Posebno Pavli skrbno spravi skupaj vse drobtine in jih natrese na okno ter, ko jih zmanjka, dobi od mame še kaj od tega, kar ima za čibke.

"Po tem se pozna, če so v hiši dobri ljudje, če imajo tudi za ptičke srce." Tako jih učita mama in mati. Ptičke vseh vrst prihajajo na okno in pobirajo drobtinice. Včasih se prikaže kak sestradan prezebojoč vrabček, pobere hitro drobno zrnce, hvaležno pokima z drobno glavico in se zahvaljuje za božje darove. Ivan in Pavli mu pa privoščita skromen grizljaj, saj je tudi vrabček božja stvarca...

Inko:

NEKAJ O MLATIČIH

Gotovo se bodo tisti lisiški mladinci dobro zapomnili, kdaj so salezijanski kleriki mlatili. Zakaj? Nikdar prej še niso nič slišali o "fegešu," tudi najbrž nikoli več ne bodo, in vendar so ga leta 1942., ko so salezijanski kleriki mlatili, tam nekje blizu lisiškega jezera, v precejšnji meri kupovali. Oni

navihani kuhar Drago je večkrat kateremu nasvetoval, naj gre k mlatičem in kupi "fegeš". Neizkušeni mladeniči so ga po večini ubogali. Skoro vsak se je prej boječe priplazil do poda, nekaj časa začudeno opazoval, kako padajo cepci po pšeničnem klasju, končno pa se je le opogumil: "Gospodje, ali mi lahko prodaste nekoliko "fegeša"? Tako smo prenehali z delom in začeli pripravljati stvari, potrebne za "prodajo fegeša". Napravili smo trdno in precej dolgo povesmo, fanta zvezali in ga odnesli na pod. Potem pa cepce v roke, in - veste kaj- mlatiti smo ga začeli; seveda smo računali s tem, da imamo živo bitje pred seboj. Mlatili smo ga pa toliko časa, dokler ni dal znamenja z nogami, da ima dovolj. Kar vprašajte Jožeta, Janeza, Staneta, Toneta in še nekatere druge mladince pa vam bodo povedali, da je bilo res tako. Ti so namreč sami občutili, kaj je "fegeš".

Spominjali pa se ne bodo teh mlatičev samo mladinci, ampak tudi lisiške gospodinje, vsaj nekatere. Saj bi lani res težko spravile žito v kašče, ker so bile tako zapuščene.

No, zdaj pa še to, kako smo prav za prav mlatili. Nekaj časa je bilo tako - tako, a sčasoma smo se privadili. Pa to ni bila lahka stvar, posebno še, ker smo se zbrali z raznih krajev: iz Prekmurja, iz Prlekije, iz Barja in Šentjurja. Pa boste rekli: "Kje se pa vi razumete na cepce. In če ste še iz raznih krajev, potem res niste mogli bogve kako udrihati." Da bi vi videli Prekmurca, kako je nabijal! Kar pod se je stresal, snopje je poskakovalo skoro meter visoko. Nekajkrat sem se resno zbal, da mi bobnič poči, tako je razbijal. Sicer je res, da ima že svoja leta, res pa je tudi, da je minila lepa vrsta let od tedaj, ko je imel zadnjič cepec v rokah. Pa tudi drugi niso bili kar tako! Priek na primer, ki ni velikan po postavi, se je tedaj res pokazal pravega orjaka. Prej namreč, vsaj zdi se tako, sploh ni mlatil, pa mu je takoj, ko je cepec prijet v roke, šlo kot najboljšemu mlatiču. Občudovanja vredno, kaj! In vzdržal je skozi vso mlačev, štirinajst dni zaporedoma od jutra do večera. To pa ni kar si bodi.

Da se ne bom samo z delom hvalil, bom pa še kaj drugega povedal. Kot pri delu, smo bili pridni tudi pri jelu. To gospodinje dobro vedo. Saj smo košaro hrušk ali sлив mimogrede spravili pod streho, ali pa liter vina v prav kratkem času izpraznili. "Muč pa mora bit," smo se večkrat šalili in gospodinje so že poskrbele, da brez "moče" oziroma "moči" ni manjkal.

Joj! Predaleč sem zašel! Še pohujšali se boste, češ, glej ga no, kakšen snedež vam je to! Zato kar končam.

Še to! Če ni bilo kdaj kaj prav, če nismo dobro omlatili ali če je bila kaka druga nezgoda, naj nam gospodinje oproste. Želim si le, da nam ne bi bilo treba več mlatiti, pa ne zato, ker neradi mlatimo, ampak zato, ker želimo, da nikdar več ne bi moški hodili na take nič kaj prijetne izlete. Seveda če bo treba, bomo prav radi zopet prijeli za cepce.

I.:

V SPOMIN LOJZETU Z LISIČJEGA

Sončno je življenje na prijaznih gričih nad Laniščem. Jutra so tam sveža in čista kot kristal. Tja ne pride pusta črvarska megla, da bi okužila zrak. S teh gričevje lep razgled. Ves lepi slovenski svet, od Kureščka pa tja do ponosnih Kamniških planin, ki žare v soncu nekje tam daleč za Savo, je pred tabo kot na dlani. Lepo je tukaj, kakor da se je zmotila sama božja dobrota in pustila na prijaznih hribih košček neba. Tod je hodil še nedavno Lojze. Tu je živel s svojimi njivami, s svojim gozdom, s svojim gruntarsko bahatim domom. Ljubil je življenje, ljubil je svoje njive. In kdo bi ne ljubil tistih sončnih razorov na Pobotnici. Kakor dobra božja roka so, odprta in polna darov. Vsako leto zraste na njih lepa pšenica, ajda rada obrodi, in krompir je tam dvakrat bolj debel kakor druge. Pa kako lepo jih je orati, te sončne njive. Za Lojzeta ni bilo večjega veselja, kakor kadar je lahko opt na ročice počasi stopal za plugom čez njivo. Za njim so se svetile v soncu sveže brazde, iz njih pa je puhtela vлага kakor rahla megla.

In njive pod gradom, - tudi te je Lojze imel rad, čeprav niso bile tako rodovitne. Vsak dan jih je obiskal, naj je bilo deževno ali lepo. Tudi te so mu dale lep pridelek, ker jih je skrbno obdeloval. Trudil se je od ranega jutra v pozen večer. Pri vsem pa ni nikoli pozabil, da je delo uspešno le tedaj, če nanj rosi božji blagoslov. Nedelje in prazniki niso bili zanj dnevi, ko bi zapravljal čas in denar po gostilnah. Odkar je maša na gradu, smo ga redno videli tam in pogosto tudi pri obhajilni mizi. Lepo ga je bilo gledati na njegovih njivah pri delu, a še stokrat lepše, ko je ponižno pokleknil pred oltar v grajski kapelici, da sprejme svojega Boga, da izprosi blagoslova svojemu delu. In kaj je lepšega pod soncem, kakor videti moža v cvetu let pri obhajilni mizi.

Vse to mu je dajalo veselje do življenja in z vso dušo je bil navezan na svoj domači kraj. Za nič na svetu ga ne bi zapustil, nikoli se ne bi izneveril svojemu domu, svojim njivam. Pa prišlo je drugače. Danes njive samevajo in dom in gozd čakata, a Lojze jih ne bo prišel pogledat nikoli več. Težko mu je moral biti v zadnji uri za domačim krajem, a eno sladko tolažbo je imel, vsi trudi in vse skrbi, z molitvijo posvečene so ga spremljale v večnost. Lojze, če ti je bilo hudo za domom, potolaži se!

Tožno je pel laniški zvon oni večer, ko si se od daleč iz tujine poslavljaj od svoje drage domačije, a mi nismo vedeli, da je pel tebi v slovo. Sedaj vemo, vemo pa tudi, da bo nekoč zapel zadnjič tudi nam. Prej ali slej bomo morali za tabo. Ali bo tedaj tolažila tvoje bližnje in daljne sosede sladka zavest, da so bili v življenju pošteni kot ti, da so ljubili svojo zemljo in svoj dom kot ti, a tudi na svojega Boga niso pozabili? Ti si sedaj pri Njem, ki si ga često prejemal v grajski kapelici v vzgled vsem možem, reci mu, naj se spomni tvojih sovaščanov. In ko jim bo zadnjič odpel laniški

zvon, tedaj na svidenje pri Njem, ki nam je dal v last prelepo domačo grudo, draga slovensko zemljo.

Zdenko:

POPOLDAN NA BARJU

“**K**am pa, Jože?” me je nagovoril France. “Doli v vas v službo,” sem odvrnil in odšel po Mežnarčkovih ježah proti vasi. Zatopljen v svoje misli sem prišel do hiše, da sam nisem vedel kdaj.

“Pridi no, Jože, saj je že čas,” sta me pozdravila tovariša, ki sta že prej prišla na svoje mesto. Kmalu nato je pridrsal iz hiše oče Boštjan, mož tršate in visoke postave, a zdelan in bolan, da se je človeku kar smilil. Mučna živčna bolezen mu je izpila moči, omrtvila mišice in ga upognila, da je postal nesposoben za vsako delo. V prejšnjih časih je vozil vsak dan gramoz v Ljubljano, sedaj pa poseda na zapečku, ali kot senca hodi okoli hiše.

Izkuhije je stopila gospodinja. Na kratko nam je razložila načrt za ta popoldan: “Rada bi, da bi šli na Barje in poželi tam njivo koruze.” Pripravili smo voz in se odpeljali.

Cez pol ure smo bili na njivi. Vsi trije smo vzeli vsak svoj srp v roke in debela stebla so padala pod krepkimi udarci. Kup za kupom se je vrstil za nami in dajal priznanja naši marljivosti, a visoka stebla pred nami so nas vzpodbjala k nadaljnemu delu. Med tem je prišel oče Boštjan in nam po daljšem trudu dopovedal, da je za en voz že dovolj. S skupnimi močmi smo pripeljali parizar in naložili nanj koruzinje, na vrh pa smo dali še očeta Boštjana, ki je kaj kmalu zadremal na mehkem ležišču. Pognal sem: “Hihot, Pram!” Voz je zaškrial in se premaknil iz globoke kolotečine. Čez prvi zasilni most sem kar srečno zvozil, dasi so deske nekoliko zahrešcale in se je voz sumljivo nagnil. Potem sem bil na široki cesti proti domu, zato sem zlezel še sam na voz.

Cez nekaj minut smo bili pri najnevarnejši točki svoje poti. Dva visoka mostova so postavili nekoč stari Barjani čez potok. Zidana sta iz sivega peščanca. Ako ju človek površno pogleda, se mu zdi, da bosta držala do sodnega dne. Bog mi ne vzemi za greh in tudi pradedje z Barja naj mi ne štejejo v hudo, če povem kako besedo čez ta votli tunel. Saj če bi vedeli, kaj se bo nekoč tu godilo, bi kaj takega ne bili postavili. Kakor hitro pride človek z vozom na prvi most, mora že zavijati na drugega. S praznim že gre, če pa imaš kaj naloženega prav lahko vse skupaj obrneš dol in jamo.

Tukaj čez sem torej tudi jaz zavijal s svojim parizerjem tistega usodnega dne. Sam sem zlezel z voza, a oče Boštjan je tako sladko smrčal, da se mi je kar milo storilo, ko sem ga pogledal. Smilil se mi je, zato ga nisem budil. Pogumno sem prodiral čez most in ko sem že mislil, da si lahko oddahnem, se je zgodilo, česar nisem niti najmanj pričakoval. Most je ob strani zahreščal in nekaj težkega je štrbunknilo v vodo. Ozrl

sem se in z grozo zapazil, da se zadnja kolesa privzdigujejo. Vedno više so se dvigala in v nekaj trenutkih je vse zgrmešo v globino. Voz je pomolil vse štiri v zrak. Koruzinje je zletelo ven, kakor če obrneš odprt škatlico vžigalic. Pod sabo je podsulo očeta Boštjana.

Okrog mene je bila smrtna tišina, le neenakomerno prhanje konj, ki sta nemirno stala na mostu, prestrašena zaradi nedenadnega dogodka, mi je kakor iz daljave udarjalo na uho.

Stal sem v nem grozi prikovan na mestu, le srce je burno utripalo in glasu nisem spravil iz grla. Bilo mi je kakor včasih v sanjah, ko človeka preganajo roparji in so mu že za petami, pa se ne more premakniti z mesta, niti odpreti ust, da bi zakričal. Kmalu sem se znašel. Zavpil sem z obupanim glasom kot tisti, ki ga požirajo besneči valovi: "Ljudje božji, pomagajte". Komu sem zavpil, sam nisem vedel, saj nisem nikogar videl v bližini. Planil sem po bregu navzdol v sredo potoka. Do pasu sem bredel in iskal nesrečno žrtev. Privzdigoval sem šope koruzinje in jih dajal na stran. In spet sem iskal in grebel pod kup, da bi videl, kje bi našel nesrečneža. Zastonj! Ves obupan sem bil in mraz me je stresal - drgetal sem kakor šiba na vodi. Mokra obleka se me je tesno oprijemala. Malo sem se oddahnih, nato pa znova poskusil srečo.

Zadel sem ob človeško nogo. Hip nato sem izvlekel Boštjana. V obraz je bil bled in umazan od blata. Ležal je na tleh kakor mrtev. Mokri lasje so mu razmršeni padali na vse strani. V roki je krčevito stiskal kos deske, ki nam je prej služila za sedež. Nov strah me se prevzel in molče sem stal pred negibnim truplom. Komaj sem opazil Franceta in Rudija, ki sta pritekla sem čez njivo. France je takoj ugotovil, da je najbrž še živ in da je treba poskusiti z umetnim dihanjem. Položili smo ga ob cesti tako, da mu je visela glava nekoliko navzdol. Začeli smo z umetnim dihanjem. France mu je premikal desno roko, Rudi levo, jaz pa sem molil in prosil Boga, da spet oživi.

Dolgo smo se trudili, preden je začel dihati. Potem je postajalo dihanje vedno močnejše in čez nekaj trenutkov je počasi odprli oči in se začel načahno tresti.

"Je že doma," je rekel France. "Še bo vozil gramoz," je pripomnil Rudi in vsi smo se zasmajali. Čimbalj se je Boštjan gibal, tem boljše volje smo postajali.

Po dolgem času smo ga toliko razgibali, da je začel govoriti. "Kje pa sem?" nas je vpraševal, ko se je nekoliko razgledal okoli sebe.

"Sedaj ste že na varnem, najhujše ste že prestali," smo se mu smejali.

Tedaj je zagledal prevrnjeni voz in raztreseno koruzovino. "Joj, joj, pa zvr...nili smo" Joj, kaj bo!"

"Eh, kaj to oče, veseli bodite, da ste vi ven prišli!"

"Ja, ja, samo, da ste mene ven potegnili. Kako ste me pa dobili ven?" ga je zanimalo.

"Eh, kako. Čisto enostavno. Segel sem pod vodo, vas pograbil za pete in potegnil ven."

"Joj, joj, zakaj ste pa tako mokri?"

"Dolg čas mi je bilo zunaj, pa sem šel v vodo pogledat, kaj delate notri."

"Joj, pa zvrnili smo. Gremo nalagat!"

Dvignil se je in omahnil proti mostu, da bi šel nakladat. Komaj smo ga pripravili do tega, da se je zopet vsedel na tla in tam mimo čakal. Potegnili smo z njega mokro srajco in mu nataknili Rudijevo suknjo. Sedej je na tleh, roke so se mu tresle od mraza.

Stopili smo skupaj in se posvetovali, kaj storiti. Ali naj očeta odpeljemo domov ali počakamo, da vse znova naložimo. S pomočjo vojakov, ki jih je mrgolelo okrog kot kobilic ob košnji, smo zvlekli voz iz jarka. Ročno smo naložili koruzinje in Boštjana, ki je neprehomoma stokal: "Joj, joj, zvrnili smo, kaj bo, kaj bo!"

Veseli smo se peljali domov. Med potjo smo kar pozabili, da ni dosti manjkalo, da bi čez dva dni imeli v Lanišču pogreb.

Lado:

POD TOPOVSKIM OGNJEM...

Bilo je lepega septembskega dne. Zgodaj zjutraj smo jo trije udarili proti Plešam. Veselo kramljajoč smo dospeli kmalu na cilj. Prijazna vasica vam je to! Ko človek prvkrat pride v vas od spodnje strani, strahoma pogleduje, kaj se bo prikazalo izza ovinka. Ko pa gre enkrat skozi in jo gleda zviška, se mu vsa slika spremeni. Pod njim se pokažejo med gostim drevjem skrbno pobeljene hiše, okoli in okoli pa se razprostirajo skrbno negovana polja in senožeti.

Stopili smo po rodovitnem sadovnjaku in bili smo pri Štefanovih. Prvi nas je pozdravil sedaj že pokojni Ričko. Mahal je z repom in se dobrajoče vzpenjal na kratki verigi. Na pasji lajež so prišli domači in nas povabili na žgance. Posedli smo za mizo in si skupaj z družino privezali dušo. Končno še šilce žganja za "muč" in urno na delo.

Cvetka In Šimelj sta že rezgetala in razposajeno stopicala iz hleva. Toda konec je bilo njunega razgrajanja. Vrgel sem nanju komate, ju napojil in zapregel. Se plug na voz in smo šli.

Spočita konja sta veselo poskočila in zdirjala v klanec. "Joj, Rudi," zavprijem, "Vago smo pozabili! Skoči ponjo!". Mi pa smo zdirjali naprej in bili kmalu na cilju - "na hribu!", kot pravijo Plešanje tej njivi.

Rudi je nastavil plug, jaz sem pa pognal. Črtalo je rezalo zemljo, za lemežem pa je dihalo sveža zemlja in čakala, da sprejme novo trpljenje in novo žrtev.

Vživeli smo se v delo in smo kar pozabili, da smo pravzaprav na nevarnem kraju ter smo brez strahu hodili sem in tja ne meneč se, kaj se godi okoli nas. Naše bele srajce so se na rjavi podlagi videle daleč naokoli; najbrž na Grosuplje ali vsaj do Šmarja. Na "farovškem hribu" so bile "novozgrajene vile". Iz teh so nemara zagledali "sumljive type." Verjetno so sporočili na Grosuplje: "Tam in tam, 10 km v severozapadni smeri, točno za vasjo Pleše, opažamo sumljivo gibanje. Pokažite jim, da vemo zanje!" - Posledice tega sporočila smo kmalu občutili mi, ki smo

se mudili na označeni točki in mirno ter brezskrbno delali.

Nenadoma zaslišimo od Šmarja sem: bum - bzzzz, -bzzzzz-zz- in nato še močan bum, a to pot poleg nas. Zemlja se je stresla in pok je odjeknil po vsej dolini. Obstali smo. Konja sta strigla z ušesi in se plašno ozirala. A že smo začuli drugič: Bum - bzzz - pok, za njim pa še celo vrsto drugih, ki je vsak strašnej odjeknil od prvega. Kaj naj storimo? Stane je v koruzi preplašeno gledal in molil kesanje. Rudi jo je pobrisal k njemu in me pustil samega s konji. Kaj bo? Strašne so bile sekunde pričakovanja... In zopet je zahreščalo, kot bi po žlebu drsela železna krogla. Kam bo priletela? Naprej čez hrib?... V konje?... O Bog in Marija, pomagajta! Prišel je trenutek, ko je bilo treba misliti na - kar priznajte! - na smrt. Toda ne tega, tega nočemo. Hočemo še živeti in se izziveti za druge. Take in podobne misli so se vrstile kot v filmu pred menoj. A le za trenutek. Hitro sem se znašel. Razpregel sem konje in bežal z njima nižje v dolino.

Kmalu je vse potihnilo. Kaj naj storimo sedaj? Da bi šli nazaj orat? Ali ni to samo predigra k "nabijanju" na Molnik in v te gozdove? Ali pa je že konec, ker so nas videli "junaško pobegniti"?

Zdelo se mi je prepoceni prodajati kožo za košček svinca, zato sem odgnal konje domov in prišel nazaj obtrgovat koruzzo. Kar težko sva gledala z Rudijem tisti košček nezorane njive in sva sklenila, da se ga po južini zopet lotiva.

Rečeno storjeno. In zmagala sva! Hitro sva zorala še tisti krak nato pa povlekla in vsejala.

Po končanem delu smo šli ogledat prizorišče dopoldanskih dogodkov. Sedem jam je zijalo pred nami kot pošastna žrela. Okoli je bilo polno kamenja, ki ga je granata razmetala, ko je eksplodirala. Kosi železa, ostrega in razcefranega od silnega pritiska so bili namešani med zemljo in kamenjem. Vsak si je vzel enega za spomin, kako smo med vojsko kmetovali na bojnih poljanah.

Jože:

NA LIČKANJU

Pod stoletno lipo stoji še danes belo prepleškana klop iz trdne hrastovine. Ostala je še iz časov nekdanje slave in sija. V razkošno opremljenih sobah so se vrstile bučne veselice, po prostranih gozdovih, preko Molnika in Pogleda vse notri do Ljubljance in Save pa veseli lovi. Najbrž je že nekdaj žlahtna gospoda rada posedala na tem mestu, odkoder objame pogled velik del naše valovite Dolenjske. V letih, ko je grad še sameval in ga je vedno bolj preraščalo grmovje in drevje, je bela klop pod lipo še ostala in nanjo se je rad vsedel redki popotnik, ki je zašel na samotni griček nad Laniško vasjo. Ob nedeljah popoldne pa so se tu zbirali možje in fantje iz Lisičjega, kadar se jim ni hotelo doli do Javornika in na njej modrovali.

Ta klop je ostala na mestu tudi še potem, ko je samotni grad ponovno oživel in dal gostoljubno streho mladim ljudem, ki so se tukaj z molitvijo in delom pripravljali na svoj življenski poklic. Prostor pod lipo je bil še vedno najprijeznejša točka in središče novega doma. V onih dneh, ko sta bila v dolini še veselje in mir doma, se je s tega mesta v večernem mraku razlivala slovenska pesem, da so prisluhnili doli po Lanišču, Rebri, Tlakah in Škofljici ter govorili: "Kako lepo je zopet gori na gradu."

Pa so se časi čudovito spremenili. Veselje se je poslovilo iz naših slovenskih domov, obrazi so se zresnili, v srca se je naselil strah pred nečem strašnim.

V mraku se vračajo sedaj trudno po hribu navzgor izmučeni mladi fantje. Nekateri posedejo po klopi, drugi se naslonijo na ograjo in razvije se tih pomenev. To je edini čas v dnevnu, ko se lahko malo oddahnejo in prosto porazgovore. Drugače so ves dan razkropljeni po njivah in travnikih doli po vasi in Škofljici globoko tja notri v "Marost". Sedaj pride g. Cigan z beležnico v rokah, da razdeli delo za jutri. Ni to lahka stvar, kajti potreb je toliko in na vse strani, ljudi pa vedno primanjkuje. Vsaka gospodinja je prepričana, da je ona najbolj potrebna in da zato mora biti prva.

Lepega jesenskega jutra se spusti po hribu večja skupina. Danes gremo ličkat na Gumnišče. Prijetno in lahko opravilo je to. Lepo udobno sedeš, igraje sučeš svilene haljice z rumenih storžev, zlagas na kup, ki raste poleg tebe, in se kopljesh v svilenem ličkanju kot v mehkih valovih. Če je poleg tega še prijetna družba, postane delo naravnost užitek.

Veselo stopa mlada skupina mimo ponosnih hiš ob cesti, ki so pol kmečke, pol gospiske. Potem preko proge, mimo Andlovčeve žage in gasilnega doma, kjer je obenem visoka šola učenosti za najmanjše Škofljičane. Pot zavije ob živi meji bujnih mladih smrek lahno navzgor in že smo na Klancu. Na levi se vrste ponosna gospodarska poslopja: orjaški kozolec, novo zidani hlev, pod, svetla in ponosna hiša, ki kaže, da je v njej vladalo blagostanje. Kmetija, da je veselje! Pa vse prazno. V razkriti strehi zeva praznina kot globoka rana, votla okna nemo strme na cesto. Za hišo stoji poslopje, goli lemezi strme v zrak, kakor bi se sklepalo dvoje vrat silnih prstov in v nemi boli prosilo usmiljenja. Razjokal bi se človek ob naši nesreči!...

Cesta se stisne k hribčku in gozdiču ob njem, da se izogne vedno mehkemu in blatenemu barju, ki se zajeda s svojimi zadnjimi odtenki med nalahno rumeneče hribe. Pred nami stoji na prijaznem gričku cerkvica, okoli nje pa so si poiskale prostora bele hiše. Med senožetji in skrbno obdelanimi njivami se pot nalahno dviga. Še malo po napetem klancu navzgor in že smo sredi vasi. Cesta nas pripelje naravnost pred cerkvico, ki stoji na nekoliko vzvišenem prostoru sredi hiš in poslopij, ki se spoštljivo stiskajo k njej, kakor da iščejo zavetja... Visoke in prostorne stopnice vodijo do glavnega vhoda pod mogočnim zvonikom, ki je skorajda malo nesorazmeren s skromno cerkvico. Prijazna in snažna notranjščina kaže, da se ljudje zanimajo za cerkev in da ne samuje pozabljenja in zanemarjenja kot marsikatera po naših vaseh. Velik, lepo okrašen in bogato pozlačen baročni oltar, v

katerem stoluje sveta Trojica, napravlja v lični cerkvici še slovesnejši vtis.

Na levi, ob stopnicah, ki vodijo v cerkev, stoji lep prostoren kmečki dom. Na svetlih oknih žare v pozdrav rože v vseh barvah. Prijazna gospodinja, ki ji z obraza sije dobrota, nas pozdravi kot stare znance. Saj smo dogovorjeni in nekatere že pozna. Skozi čedno vežo stopimo v prostorno družinsko sobo. V kotu stoji velika miza, pokrita z belim prtom. Nad njo v bogkovem kotu pa kraljuje kip Srca Jezusovega v družini mnogih svetih podob, znamenje dobre krščanske družine. Na drugi strani je Marijin oltarček, pred katerim se razrašča bujni asparagus, ki se mu pozna, da ga z ljubeznijo negujejo skrbne dekliške roke. Tako slovesno in obenem tako domače je v tej sobi!

"Prostorno in lepo družinsko sobo imate," pohvali Janez, ki je danes prvič tukaj.

"Prostorna je res, pa je tudi potrebna. Devetero nas je v družini. Midva z atom, teta in šestero otrok..."

To je družina; ne pa tam, kjer imajo samo enega ali dva razvajenčka, bolj za igračo kot za kaj drugega!

"Težko je danes," vzdihuje gospodinja. "Midva z atom sva se 25 let ubijala, on na polju, jaz doma in z otroci. Nekateri so že dorasli in šlo nam je kar dobro... Sedaj pa je zopet tako hudo!.. Ata in edinoga fanta imamo na Rabu, doma pa se ubijamo same ženske. Sreča, da sta dve dekleti že močni, da primeta za vsako delo."

Odložili smo obleko in gospodinja nas je pelje čez prostorno, s peskom posuto dvorišče proti podu. V vzonom redu se vrste drugo za drugim nova gospodarska poslopja: hlev, svinjaki, kašča, prostorni pod, ki zapira na drugi strani dvorišče in sega tik do cerkvenega obzidja. Vidi se, da je moral biti gospodar skrben in umen, da si je vse tako smotorno uredil.

Na podu že čaka ogromen kup koruze: cel hrib. Dve majhni deklici izgineta ob njem. Močne svetle kite jima prosto padajo po plečih. Za trenutek prenehata z ličkanjem, dvigneta svetle oči, se nasmehneta in prijazno pozdravita.

"To sta naši najmlajši, Ivi in Ani," pojasni mama. Obe sta skoro enako veliki, da bi ju lahko imel za dvojčici. Ivi je zdravih, polnih in rdečih lic, Ani pa je nekoliko bledična. Obe sta veseli, da je prišla pomoč. Sedaj se bo ogromna gora hitro zmanjšala. Sami pa bi morali ves teden čepeti ob njej in bi se še malo poznalo. Ves teden sedeti pa tudi ni prijetno.

Razvrstimo se okrog kupa. Ivi in Ani tiho in pridno delata, kot sta navajeni. Lenuhariti ne sme pri njih nihče, na to mama vedno gleda.

Delo gre urno izpod rok, toliko bolj, ker se v prijetnem razgovoru vrste zgodbice in šale. Ko se malo udomačimo, vpraša nagajivi Stane malo Ivi:

"Ti, Ivi, povej mi, kako da si tako hitro rasla, da si Ani že kar prehitela?"

"Ne vem, kako je to bilo, ko je pa kar samo šlo," odgovori mala in se nasmeje s srebrnim glaskom.

"Ti bom pa jaz povedal," se oglesi drugi. "Takole je bilo: Ti si imela večjo žlico kot Ani."

Spet srebrn smeh. Še Ani, ki je vedno bolj resna, se nasmehne. Pa se mala spet hitro znajde:

"Bova pa za naprej žlici zamenjali."

"Kaj pa ti, Ani, nisi nič zavidna sestrica, da tako hiti za tabo?"

"Nič! Če bo večja od mene, bo pa morala tudi bolj delati," se odreže Ani.

"Kako vam gre hitro izpod rok in dobre volje ste," se oglesi gospodinja, ki prinaša vsakemu velik kos kruha in čašo dišečega mleka, kakršnega dobiš le na Gumnišču. Tako se ti prileže, tudi če nisi lačen. Gospodinja prisede, vzame storž v roke in začne hitro beliti. "Veste, včasih nismo tega delali podnevi. Zvečer smo se spravili vsi skupaj, prišel je še kak sosed in delo je šlo hitro od rok. Sedaj pa je toliko vsega dela in ponoči, četudi bi utegnil, bi si ne upali delati. Ko sta bila še ata in Francelj doma, nam je šlo lahko in smo brez težave vse opravili. Sedaj smo pa ženske za vse. Jaz moram biti največ doma za živino, kuho, pospravljanje. Nekoliko pomagata tudi mali dve. Saj veste, kako je z otroci. Pridni sta, nič ne rečem, a vse jima je treba povedati in pokazati. Zunaj pa morajo biti največ teta, Mici in Francka. Tončko, ki je prej hodila v solo k Uršulinkam v Ljubljano, pa od knjig naganjamо sedaj sem sedaj tja. Pa je tudi pridna in rada prime za vse. Tako so morale same kosit, sušiti, spravljati seno, orati in sploh vse. Mici mora poleg tega še marsikak dan ostati doma in mleti, ko letos ni vode in si ljudje ne morejo pomagati. Včasih pa mora tudi sesti k šivalnemu stroju in kaj sešiti. Tako so se dekleta v vasi letos navadila vsakega dela. Naša so znala že prej prijeti za koso in vajeti, a nalagati seno, držati za plug jim pa ni bilo treba. Od začetka je šlo res malo bolj nerodno, a so se tudi tega navadile. Francka vodi konje, Mici pa drži za plug in mi orjeta kakor prej moški."

"To se vam bodo možaki čudili, ko pridejo domov in najdejo vse v redu."

"Pri nas, hvala Bogu, še kar gre naprej, posebno ker nam še teta pomaga, ki pri svojih letih še vedno odleže za eno mlado. Tam spodaj ob cesti ima že svojo hišico, pa je raje pri nas in se lepo razumemo. Drugie pa je hujše. Pri sosedu na primer je sama gospodinja z desetletnim fantkom, posestvo pa veliko, največje v vasi. Pa ni ne dekle ne moškega pri hiši. Ljudi tudi ni mogoče dobiti. Mi bi radi pomagali in včasih tudi kaj malega naredimo, a še svoje komaj zmoremo. Hvala Bogu, da nam daje tako lepo vreme, sicer ne vem, kaj bi bilo."

Čez dvorišče zavije težak voz koruze. Mlado, krepko dekle v rjavkasti obleki z zavihanimi rokavi stopa čvrsto ob konjih in drži za vajeti. Čedna, snažna obleka, očala in razumne oči jo delajo nekam gosposko, kot da ni na kmetih doma. Človek bi mislil, da bi se bolj znašla v pisarni, šoli ali na parketu, kot pri konjih in plugu.

"To je naša Mici," pojasni mama. Za vozom stopata dve manjši in neseta v rokah nekaj storžev. Očividno sta jih pobrali na poti, ko so zdrsnili z voza.

"To sta Francka in Tončka," pove zopet mama, ko prideta bliže in prijazno voščita dober dan.

"Kaj se bojite, da bo zmanjkal dela?" vpraša Tone, ko ustavi Mici poln voz poleg njega.

"Dela letos ne zmanjka, če ni enega, bo pa drugo," se odreže dekle brez zadrege in že prime za košaro, v kateri odnaša storže z voza. Tončka stopi h konjem in

prime za uzdo lahkoživega Miškota, ki kar ne more strepti mirno na mestu.

"Kaj pa ti, Tončka, kot vidim, kar kmetuješ; kaj si šolo na klin obesila?" jo je vprašal Stane, s katerim se že poznata.

"Za nekaj časa že, saj ste jo vi tudi," odvrne in se zasmije z jasnim glasom. Mici in Francka skladata voz, ki je kmalu prazen.

"Naj gremo še po več?" vpraša Mici.

"Šli bosta Tončka in Francka, ti boš pa morala v kuhinjo; treba bo misliti na kosilo" odloča mama.

Francka prime za vajeti, obrne voz, skoči spretno nanj, nato se ozre, če je že tudi Tončka gori in konji potegnejo.

"Vidite, to je naša družina. Pet deklet in enega fanta nam je dal Bog. Vesela sem jih. Samo dveh še manjkata: ata in Francelj." Globok vzdih, ki pove več kot besede, se ji izvije iz prsi. Čez resen, a dobrohoten obraz ji pada senca, oči se orose... "Bogve, kako se jim godi in kdaj se bomo spet videli."

"Zaupati moramo v Boga, saj Bog ve za nas in zopet bodo prišli boljši časi," jo skuša potolažiti Jože.

Mici si medtem naloži naročje drv, pride k mami, jo še nekaj potihem vpraša in nato urno stopi proti hiši. Mama se ozre z ljubečim pogledom za njo.

"Ta naša Mici! Kako je za vse porabna in pridna, kaj bi bilo, če nje ne bi imeli?"

In kakor da bi rada povedala še kaj več, nadaljuje:

"Res je to, edino kar nam še ostane v današnjih časih, je zaupanje v božjo pomoč in varstvo.

Strašne čase smo letos preživeli in še danes me je grozā, če mislim nazaj. Naša vas je bila cele tedne kakor med dvema frontama, kjer nedolžni ljudje trpe sedaj od te, sedaj od druge strani. Ni bilo skoraj dneva, ne noči, da ne bi pokale od nas puške in strojnica. Proti koncu maja in junija je bilo najhuje. Na polju zunaj nismo več upali delati in tudi nismo mogli. Kar doma smo morali ždati in tako je bilo še huje. Ceste so bile prekopane in čeznje nažagano drevje. Še sedaj lahko vidite tam dol poleg potočka v dolini meter visoke šture, ki so ostali od debel, ki so jih vrgli čez cesto. Pozneje smo morali sami žagati in vlačiti proč, da je bila cesta prehodna.

Ziveli smo neprestano v strahu in grozi, kaj bo prišlo. Zdelo se nam je, da ne bomo preživeli onih dni in da nas bo vsega konec, posebno še, ko so iz Škofljice začeli grmeti topovi proti Igu. Vedeli smo, da nesreč še ni konec. Najhujše pride kmalu tudi nad nas. Bog nam pomagaj!

Neke noči so naši fantje morali od doma, tudi naš Francelj! Edino tega fanta smo imeli in lahko si mislite, kako se nam je trgalо srce! Ata še nisem videla nikdar jokati, kar sva skupaj, pa sva prebila tudi marsikatero težko uro. Ob slovesu pa so mu solze zalile oči. Meni je bilo, kot da se mi je strlo srce in da nikdar ne bom mogla biti več vesela. In kak fant je bil naš Francelj! Priden, ubogljiv, zahajal ni v nobeno družbo, ne v gostilno. Kadar je imel čas, je vzel v roke knjigo ali časopis. Gori v njegovi sobici je še sedaj cela omara knjig in časopisov, ki jih je zbral skupaj in potem pozimi lepo zvezal. Takega fanta smo izgubili! Potem se je navalila na nas dvojna skrb - kako bo z nami, kako bo s fantom?

In prišlo je strašno. Tam od Škofljice je votlo zagrmelo enkrat, dvakrat, trikrat... petkrat! Od Zaloga so padale granate. Za njimi bomo vsi na vrsti! V eni etapi smo hitro nosili skupaj najpotrebnejše: obleko, živila. Ata je mene in male s silo odvlekel proti hribu in potem tekel nazaj na dvorišče, kjer sta z Mici naglo zapregla. Ata je v vsej naglici s prvim vozom odpeljal z dvorišča. Mici je ravno napregla Miška k drugemu vozu. Tedaj je že zatulilo po zraku, granata je padla na dvorišče in se s strašnim pokom razletela tam, od koder je ravnokar odpeljal ata. Mladi in plašni konj je zdivjal in še danes se čudim, od kod je dekle vzel moč, da je zadržalo mladega konja, da ni razbil voza in dekleta. V divjem diru je planil z dvorišča in že je priletela druga granata - spet na dvorišče in potem še tretja in spet in spet... Dve sta zadeli zvonik; luknji se poznata še danes. Druge so padale po vasi... živina je tulila in se trgala... ljudje jokali, molili, bežali! Bilo je strah in groza!

V gozdu smo se ustavili. Tako nam je bilo vsem, da še jokati nismo mogli! Petindvajset let sva z atom delala in garala in sedaj sva s kopico otrok okoli sebe na cesti! Kot da ne vem, kaj delam, sem se s silo iztrgala otrokom, ki so se stiskali k meni in sem odhitela nazaj v vas, proti hiši... Granate so še vedno padale. Vsa sem se tresla in začela sem moliti. Ko sem šla proti hiši, zopet zatuli v zraku in tik pred mene se zarije v tla granata. Jezus, sem še vzdihnila in dih mi je zastal. Pa pomislite, granata ni eksplodirala. Bog me je očitno obvaroval. Pa ne samo mene, tudi naš dom. Ali ni prav čudež, granate so padale na dvorišče, tik ob poslopju, zadele zvonik, nobena pa ni padla na kako poslopje. In sami vidite, kako vsa stoje kot nekakšna stena, ki krije vso vas proti oni strani, odkoder so padale granate. Edina škoda, ki je bila, so bile razbite šipe na oknih, nekaj zidu pri hlevu, precej opek na podu, ki so jih razbili drobci granat in kamenja in jame na dvorišču. Če bi začelo goreti le na eni strani, bi šla vsa poslopja. Na podu je bilo polno sena in v hlevu 14 glav živine.

Bežali smo v sosednjo vas Blato. Tam se je ponavljajal isti prizor. Matere so napol blazne iskale jokajoče otroke, nosile skupaj najpotrebnejše, možje in fantje so pripravljali vozove, obleko, živež, živino in stiskali pesti. Vse je bežalo v ozko dolinico za vasjo. Tam smo čakali večera.

Potem smo šli proti domu. Vas je bila še povsem prazna. Vedeli smo, da gorja še ni konec, zato smo še isti večer odpeljali živino, nekaj živeža in kar smo mogli. Drugo smo znosili v klet in tam smo potem tudi vsako noč spali. Kake noči so bile, si lahko mislite.

Pa to je bil šele začetek. Nekega dopoldneva so začele pokati puške in drdrati strojnice prav doli pod hribom za vasjo. Tekla je kri in bile so žrtve! V vas so vdrli vojaki, srditi in razdraženi. Pograbilo so moške in jih postavili ob zid! Strah in groza. Meni je bilo na smrt hudo in čudno, da mi ni počilo srce v tisti grozni ur. Niti moliti nisem mogla, samo srce je ječalo k Bogu. Najstrašnejše, česar smo se bali, se ni zgodilo, a odpeljali so nam ata. Zopet je bilo hudo ob slovesu. Ta dan je nebo krvavordeče žarelo nad vasjo... in doma same ženske z otroci...

Čez dva dni se je gorje ponovilo. Puške in strojnice so zapele sedaj na hribu poleg vasi, potem pred vasjo, iz vasi, iz naših hiš. Bog nam pomagaj! V smrtni grozi in strahu smo pustili vse in zbežali. Vas je ostala prazna, brez žive duše. Lahko si mislite, kako se takrat gospodari! Ko smo se zvečer vrnili, so nam ostale samo še gole stene. Vse drugo je izginilo: obleka, posteljnina, hrana, orodje, posoda, še celo žlice! V vsej vasi so žalostno končale vse čibike in naše male so tudi prišle ob svoje premoženje. Imele so vsaka svoje zajčke; tudi ti so postali žrtev napada.

Da si vsaj življenje rešimo, smo odšli k sorodnikom - k sestri, kjer smo našli gostoljubno streho za nekaj dni. Postali smo pravi begunci. Ko smo odhajali, smo mislili, da ne bomo več stopili pod domačo streho, da bo vse porušeno in požgano. Vendar, hvala Bogu, ni bilo tako hudo. Mici in jaz se kar nisva mogli odtrgati od doma in zato sva ostali pri bratu na Klancu. Tako sva lahko vsak dan šli vsaj malo pogledat nazaj. Delati tako ni bilo mogoče, ker ni bilo ne orodja, ne živine.

Huda ura je šla mimo. Ljudje so se začeli vračati na domove. Naša Mici je bila med prvimi. Lahko si mislite, kako je bilo od začetka. Vsega je manjkalo, kakor da bi začeli čisto znova gospodariti. Nismo imeli kaj vzeti v roke. Poleg hišne oprave in orodja smo bili tudi ob štiri glave odrasle živine. In kake! Saj našata jo je znal tako lepo oskrbovati in imeli smo samo izbrano, čisto pasmo. Vendar smo Bogu hvaležni, da so nam vsaj domovi ostali, drugo bomo že počasi nadomestili in pozabili.

Noben dan in nobeno noč nismo bili v miru in brez skrbi. Podnevi smo se ubijali zunaj po polju, ponoči pa v strahu napol bedeli, na pol spali v kleti! Negotovost, strah in žalost, vse to nas je tako mučilo, da nismo mogli ne jesti ne spati. Za dekleta sem se kar bala, da nam bodo shirala. Podnevi so se gnala za delom, ponoči pa spet niso imela mirne ure. Vedno se je slišalo toliko razburljivih in strašnih vesti in če je človek poleg tega še toliko strašnega doživel kot mi, si lahko mislite, kako to vpliva.

Ni dosti manjkalo, da se ni zgodila strašna nesreča. Bilo je kmalu po tistih dneh, ko smo se vrnili domov. Mici in Tončka sta šli na njivo na Neščah, da bi tam nakosili detelje za živino. Dekleti sta bili gori na hribu, Mici je kosila, Tončka pa grabila. Spodaj, nekaj sto metrov stran pa pelje cesta proti Pijavi gorici in Turjaku. Tedaj se nenadoma privalijo po cesti tanki. Dekleti mirno delata naprej. Kar tank obstoji in strojnica zaropoče. Dekleti prenehata z delom in gledata, kaj bi to pomenilo. Kar spet zasika sem od tanka in krogle zažvižgajo tik poleg njiju. Sedaj šele razumeta, da to velja njima. V strahu se stisneta ob tla in čakata. Vse je mirno, tudi tanki ne ropotajo. Kaj to pomeni? Skušata vstati in z roko dati znamenje. Pa zopet zadrdra strojnica in tik pred njima se zareže vrsta krogel v zemljo, da se zakadi suha prst, druge zasikajo poleg njiju. Dekleti mislita, da se ne bosta več vrnili domov živi. Ko sta na tleh, je spet vse dobro. Vstati seveda sedaj ne poskušata več in tako odropotajo tanki zmagoslavno dalje. Zdi se nam, da je čudežno stegnil Bog svojo roko nad nami in nas obvaroval. Samo to sem ga vedno prosila, tudi če vse izgubimo, če bo vse

porušeno in bomo ob vse, le da družina ostane pri življenju. In imam trdno upanje, saj vsak dan molimo na čast Jezusovemu in Marijinemu Srcu za varstvo, da nam obvarujeta družino in dom. Res nas Bog ni zapustil. O Franciju smo izvedeli, da živi in da je še vedno priden in pošten, kot je bil. To mi je v največjo tolažbo. Glavna skrb nam je sedaj ata. Vedno je bil boljbolehen in sedaj Bog ve, kako je z njim. Tako se mi siromak smili. V mladosti je stradal in zmrzoval po Ruskem, potem garal za družino in sedaj na starata leta, ko bi si mogel malo oddahniti, pa mora zopet toliko trpeti."

Sledi dolg molk... Tako blizu smo živel, pa nismo niti slutili, koliko groze in gorja je šlo preko teh ubogih ljudi! Pa vse to je le majhen delček gorja, ki so zagnila ta ubogi košček naše zemlje. Gospodinja ima vlažne oči. Na obrazu so se ji zarezale bolestne poteze in preko čela se sveti srebrni venec belih las. Tako spoštovanje in sočutje smo začutili ob tem prizoru, da bi človek stegnil roko, pobožal trpeči obraz in pritisnil poljub na roko materi in mučenici!

V stolpu zapoje zvon Angel Gospodov! Vsi vstanemo, gospodinja moli naprej, kar čuti se, kako ji molitev vre iz srca, posebno, ko prosi božjega varstva. Mici stopi na prag in moli z nami. Potem pomigne mami in nas povabi v hišo.

"Mama je marsikaj povedala o vas," ji omeni nekdo.

"Pa kaj hudega menda ne," se čudi dekle.

"Samo lepe stvari."

"In ste vedno tako pogumni?"

"To ste me že večkrat vprašali," se čudi dekle. "Zakaj pa vedno to sprašujete?"

"Ker je to najbolj potrebno."

"Saj sem že menda tudi malo dokazala." Kakor da ji ta razgovor ni ljub se obrne k mami:

"Je že pripravljeno; kar pojdimo v hišo!" Mali Ivi in Ani se ji obesita vsaka na svojo stran in gresta gledat, kaj je dobrega pripravila mlada gospodinja. Saj jo imata tako radi, to svojo "Mic"! In kdo bi je ne imel, ko je pa tako mlada in pridna. Ona pa tudi vedno gleda še posebno na mali dve in jima zna vedno napraviti kako veselje...

Popoldne je šlo delo spet urno izpod rok. Prišel je še velik voz storžev, a kup se je hitro manjšal. Do večera so se nagrmadile cele gore z zlatimi zrnimi obloženih storžev, ki jih bodo jutri zlagali v kozolec.

Ko smo zvečer odhajali, smo bili veseli dovršenega dela. Veseli pa tudi, ker smo videli, koliko volje do življenja, požrtvovalnosti in vere v bodočnost je v naših ljudeh. Na poti od vasice smo še gledali nepozabni prizor. Tam zadaj na obzorju je žarel čudovito Triglav in vsa vrsta naših gora od Stola do Ojstrice, kot poroki in varuhli lepše in boljše bodočnosti. V to smemo verovati; saj je Bog nad nami in naši slovenski domovi stoe trdno tudi v viharjih in preizkušnjah, ker so na trdnih temeljih: veri, domači grudi in veliki medsebojni ljubezni.

Simon:

OBLEKA NAREDI ČLOVEKA

Mislil, da je bilo prve dni septembra. Od jutra do večera je deževalo kakor ob vesoljnem potopu. Popoldne je sicer nekoliko prenehalo, a je pod večer spet začelo.

Drugo jutro je gosta megla zastirala pogled v dolino. Kljub temu sva šla s tovarišem na "svoj grunt", kot ponavadi.

Ker za drugo delo ni bilo primerno, smo šli na njivo fižol pulit. Do treh popoldne smo končali doma, potem pa smo se ga lotili še na Brezovem hribu.

Bila je taka rosa, da si bil mahoma do pasu moker kot miš in gazilo se je, da Bog pomagaj. Zato sva z Gusteljnom odložila "gospoda" in ju obesila na kol ob koncu njive.

Ko je sonce zašlo, smo z delom prenehali. S tovarišem sva si obrisala roke in čevlje ob rosno travo in krenila po bližnjici ob gozdču na glavno cesto.

Jaz sem "gospoda" takoj oblekel, Gustelj pa ga je nesel nekaj časa na rami.

Od ceste nama je prihajala naproti gruča vojakov. Ker je ravno tu pot zavila za neko hišo in je bil tako prostorček odmaknjen vidu bližnje in daljnje okolice, se je tovariš "pogospodil".

Srečava vojake, greva mimo - vse v redu.

Prideva na cesto. Hitro jo mahneva proti Javorniku, ker je bilo že močno pozno.

Nenadoma zaslišiva za sabo vpitje. Ozreva se. Kaj naj bi bilo? V razdalji kakih sto korakov opaziva tri, štiri vojake. Puške drže pripravljene na strel, zraven pa vpijejo in dajejo z rokami znamenje za stoj! Ker vojake vsak hip srečava, nama ne pride na misel, da bi to nama veljalo, zato se za klicanje ne zmeniva in hočeva mirno dalje. Tedaj pa nenadoma vsi hkrati: "Stoj!" in puške k sencem. Midva obstojiva kakor vkovana. Počasi, z napetimi petelini se nama približajo.

"Kje je oni, ki je šel z vama doli iz gozda?"

"Z nama ni šel nihče; midva greva vso pot sama."

"Ni res! Z vama je šel nekdo v civilu. Kje je sedaj?"

"Ni mogoče. Zamenjali ste naju s kom. Midva greva vso pot sama."

"Ne lažite! Z vama je šel nekdo, ki ni imel te črne sukne. Opazovali smo vas tam od proge. Kje je sedaj?"

"Oprostite, tu mora biti kaka pomota. Midva sva bila gori na oni njivi. Razen naju ni bilo tam nobenega drugega moškega. Tudi z njive grede nisva videla nikogar razen nekaj vojakov, ki so naju srečali pred ono hišo. Če bi res kdo bil, bi ga pač tudi oni morali opaziti. A ti so naju pustili pri miru."

Tu se puške nekoliko povesijo. Sile se nadaljujejo mirneje:

"Saj mi vas nismo videli, le straža ob progi nas je opozorila, da je pred nekaj minutami opazila gori ob gozdu skupino moških. Med njimi je bil eden, ki ni bil tako oblečen, kot sta vidva. Nenadoma pa je tisti nekam izginil. Saj veste, kdo bi utegnil prihajati ob

tem času iz gozda. Če ste torej res prišli iz one smeri, vam mora biti gotovo kaj znanega o tistem človeku."

Tu se spomniva, za katerim grmom tiči zajec. Zato vprašava:

"Koliko moških pa so videli?"

"Pravili so, da dva ali tri."

Nato jim razloživa, da je morda zaradi tega nastala kaka pomota, ker je Gustelj nekaj časa nesel "gospoda" v rokah in je šele pozneje zlezel vanj. Tu spusti Sile slednji strah. Glasno priznajo, da je tudi to mogoče. Lahko bi torej nadaljevala pot, a prepričati je treba o tem še višje poveljstvo. Naj torej počakava, da pride kaporalie in se na licu mesta prepriča, koga so prijeli.

Postavimo se sredi ceste in čakamo, čakamo...

Mimo hodijo drugi vojaki in se posmehujejo tem, češ, kakšne razbojnike so ujeli. Okrog se nabere gruča ljudi in prodaja zijala na drobno in na debelo.

Sile se nama opravičujejo. Sram jih je, da bi najrajši pustile naju sama. Pa ukaz je ukaz.

"Glejte, saj je že tema. Lahko se zgodi, da še domov ne bova mogla, ko bo vsak čas policijska ura." siliva dalje.

"Kar se tega tiče, bodite brez skrbi! Če bo prepozno, vama bomo dali spremstvo."

Končno le pride nekdo, ki naj bi bil kaporalie. Stopi pred naju in začne se podrobno izpraševanje: kje sva bila, kdo je še delal na njivi, kje so zdaj tiste ženske, kje so doma, po kateri poti so šle domov, itd.

Ko še temu pojasniva ves potek zločina in se tudi on prepriča, da je res tudi pomota mogoča, pogleda okrog in nažene proč otročad. Nato reče: "Kako ste bili torej oblečeni?"

Gustelj odpne za vratom talar in potegne na obe strani, da v trenutku odlete trije gumbi na kraj ceste. Komaj Sila opazi hlače, zakliče: "Va bene, va bene! Ta je tisti, ki je šel z vama iz gozda. Oprostite, da smo vaj ustavliali! Lahko noč!"

Tako se prijateljsko razidemo.

Prideva domov. Tu naju obkolijo tovariši, ki so od blizu gledali ves prizor. Opazovali so, kako so Sile hitele s puškami za nama. Pravijo, da sva bila že v smrtni nevarnosti, ker ni dosti manjkalo, da niso na naju streljaji. Nama pa se je vse skupaj zdelo silno smešno.

Koliko strahu zaradi neznatnega kosa obleke!

Radovan:

“ŽEGEN” NA MOLNIKU

Ako se spustiš po Mežnarčkovi rebri v dolino, kjer te kar samo žene navzdol, potem pa po cesti naprej, prideš naravnost k hiši, ki stoji ob kamnolomu. Ta lega je združena s precejšnjimi neprijetnostmi. Kamenje, ki frči v senaokrog, kadar razstreljujejo skale, pada tudi na strešno opeko in jo drobi. To gotovo ni v korist hiši. Pa kaj se hoče! Kamnolom, ki drži po koncu Lanišče, se ne da premakniti, hiša pa tudi ne. K njej pripada precejšnje posestvo. Deloma se nahaja na

hribu na strmih rebrih, deloma na Barju. Zemlje na Barju ni mnogo, na reberj pa je slaba, zato je razumljivo, da si mora družina iskati kruha še na drug način. Zato je gospodar, kakor velika večina vseh Laniščanov, vozil gramoz v Ljubljano. Toda pri tem se je prehiadil in dobil živčno bolezen, da je sedaj brez vsake moči. Tako pada vsa skrb na rame uboge gospodinje, ki kot marsikje tudi pri tej hiši podpira vse štiri ogle. Otroci so še majhni in zato je tudi ta družina potrebovala pomoč. Že predlanskim smo pomagali sušiti na senožetih pod gradom, pa bolj za razvedrilo kot zares. Lansko leto pa, ko delavcev ni bilo dobiti, smo pomagali pri vseh glavnih delih, predvsem pri košnji in setvi. Naš trud nam je gospodinja preplačevala z dobrotami, ki jih je večkrat celo sama prinesla za nami, če smo prehitro končali in ji ušli domov.

Ko se je približevala zima, je bilo treba misliti še na drva. Da znamo dobro drvariti, smo dokazali tudi v Žerjavovi hosti, kjer smo vrgli preko dvestopetdeset hrastov, ki so stali preblizu ceste. Gospod, ki je imel pod sabo delavski bataljon, je določil tri korenjake: Cirila, Janeza in mene. Spustili smo se po hribu navzdol in že smo bili na cilju. Hitro smo pripravili orodje: sekire, žago in verige ter jo mahnili v gozd. S sabo smo vzeli še konja, da bi z njim zvlekli na kup debelejše rklje. Z nami je šla tudi gospodinja, da nam je pokazala, kako in kaj naj sekamo. Delo nam je šlo urno izpod rok. A zgodilo se nam je, kot se zgodi vsakemu, ki se ga rada drži smola. V gozd smo prišli prav onega dne, ko so pribrenčali čudni ptiči sem od Device Marije v Polju. Mi smo mirno vlačili hlode, ko se pripodijo trije tik nad Orli. To se nam ni zdelo nič čudnega, saj smo bili vajeni, da so večkrat letali nad nami na daljše ali krajše sprehode. Ta dan je pa naenkrat votilo zagrmelo in spet in spet, vedno bliže. Potem značilno pkp, pkp pk pk... kot šivalni stroj, vedno bliže; - strojnica!

Nenadoma se je preko naših glav popeljal s hruščem in truščem tak nevarni ptič, da se je konj začel plašiti. Nam je pa postajalo vroče. Ciril, ki se je prvi zavedel, je bil kot bi mignil v gostem grmovju. Druga dva pa sta še ugibala sem in tja, posebno jaz, ker sem držal konja. Gospodinja je bila bolj v strahu za nas in za konja kot zase. Skoro ni mogla do besede in je samo ponavljala: "Joj, joj, joj..."! Ker je pa le še vedno treskalno in rezko drdralo okoli nas, smo se urno stisnili vsak k svojemu deblu in čakali, kdaj bo muzika ponehala. Ko se je gozd zopet pomiril, smo prilezli skupaj vsak iz svojega zavjetja.

Gospodinja je kar kratko odločila: domov gremo! Hvala Bogu, da smo ostali živi! Kdo bi si bil kaj takega mislil? Mahnili smo jo hitro domov, posebno kjer smo hodili čez poseko. Srečno smo odnesli zdravo kožo, strahu pa smo se vendar naužili. Izpod varnega zavjetja smo potem sledili nadaljnji razvoj dogodkov po molniškem hribu. Šele čez nekaj dni smo se toliko opogumili, da smo šli in dovršili delo. "Žegna" na Molniku pa ne bom kmalu pozabil. Tudi si ga prav nič več ne želim.

Gorenjko:

DNEVNA NAPOVED

Na gradu Lisičjem je pravkar večerja. Veseli družinski pogovori krožijo med dijaki. Tudi glavna miza je v živahnem pomenku. Predmet pogovorov so večinoma dnevni dogodki iz dela. Tam nekdo pripoveduje, kako zabavno je orati z mešano vprego, ko vol vleče na eno stran, konj pa na drugo. Zopet drugi zabava celo omizje s pripovedovanjem o nesreči z vozom sena. Res, prijetni pomenki, ki pa jih nenadoma prekine običajna dnevna napoved.

Pri glavni mizi se dvigne g. Cigan. Ves direndaj, smeh in šale, vse je potihnilo. Vsak radovedno prisluhne, kakšno delo mu bo odmerjeno za prihodnji dan. Gospod se prijazno ozre po vprašajočih obrazih in začne: "Jutri pojdejo na delo in sicer k Srakarjevim..., k Mežnarčkovim..., k Mani..., h Gorenčevim..." Tako našteva celo vrsto imen hiš in delavcev. Na koncu dostavi: "Na Gumnišče pa grejo kosit tisti štirje, ki so bili včeraj in moja malenkost. Pripravite kose že nocoj in ti, Jože, bodi tako prijazen in jih dobro skleplj! Zdaj pa če ima kdo še kakšno željo, kar na dan z njo!"

"Prosim, gospod," se oglasti nekdo tam v kotu obednice, "jaz bi prosil, če bi dali h Gorenčevim še vsaj dva delavca več; da bomo jutri končali z ličkanjem."

"Ampak, presneta reklama, kje naj jih vzamem? Daj, svetuj mi, kje bi najlažje pogrešali ta dva delavca!"

Prosilec zbere vso svojo govorniško moč in začne:

"Jaz takole mislim: Kdor prej pride, prej melje. Saj veste, Gorenčevi že cel teden čakajo, Habjanovi so pa šele danes dopoldne prosili. Tako mislim, da bi čisto upravičeno dali h Gorenčevim delavca, ki ste ju namenili za Habjanove."

Očividno je zabrekal na pravo struno, kajti g. Cigan takoj odloči: "Prav imas! Da bo volk sit in koza cela, naredimo takole: ti vzameš dva Habjanova delavca, ostala dva pa jim bosta obljudila, da prideta še pojutrišnjem, ker sta samo dva prišla namesto štirih. Samo glejta, da ne bosta prepozna zvečer. Prav tako priporočam tudi vsem ostalim: nikar ne nategujte dela pozno v mrak. Posebno tisti iz Pleš, Zaloge in Gumnišča morate nehati z delom pravočasno. Saj ljudje razumejo, da imate zvečer doma svoje dolžnosti in da je nevarno zaradi policijske ure. Kajti vojaki ne poznajo šale."

"Seveda je ne poznajo," pripomni eden izmed dijakov, "jaz sem jim danes zjutraj komaj dopovedal, da sem dal dovoljenje potrdit na komando in nisem nevaren tip, ker sem Salezijanec." "A Salesiano?" se je potolažil in me pustil skozi blok."

"To je razumljivo. Tebe vojaki še ne poznajo, ker si šele pred kratkim prišel iz novicijata. Sicer pa dobro, da si me spomnil. Na tu imas dovoljenja pa jih razdeli potem, ko se pogovorimo. Za en teden ste spet varni s tem papirčkom v žepu. - No, ima še kdo kakšno pripombo?"

"Jaz bi prosil," se dvigne dijak z obvezano roko, "če bi mene kam drugam poslali, ker me roka boli in ne morem kosit." "

"Dobro, boš pa pri Mani tepke pobiral namesto Janeza. Ti boš šel pa z nami na Gumnišče, saj znaš kosit, ne?"

"Malo že znam, nekaj se bom pa še naučil," se odreže Janez, potem pa dostavi: "Mislim, da bo šlo. Samo, če me ne boste preveč po petah tolkli!"

Nekateri se pomembljivo nasmejujo, medtem ko g. Cigan vzpodbuja kosca:

"Nič se ne boj, če ne boš mogel biti z drugimi v vrsti, jo boš pa zadaj mahal! Saj ljudje vedo, da nismo vajeni trdega kmečkega dela. To ti pa že zdaj povem, da je bolje, da greš počasi za nami, kot pa da bi puščali cele šope trave. Potem bi bil v nevarnosti, da te nanjo privežemo."

"Boš videl, kako boš drugi dan spočit," se na vsa usta zasmehnejo in si pomežikujejo nekateri izmed tovarišev."

"No, tako hudo pa spet ne bo," blaži njih pretnje g. Cigan.

"Res da te bodo vse kosti bolele, kosit se boš pa le naučil. In to tudi nekaj velja; saj pravijo ljudje, da mora človek imeti za vsako delo roke in za vsako jed usta. Zdaj pa, če nima nihče več ničesar pripomniti, bi za nocoj zaključili. - Aha, še nekaj: tiste, ki gredo z menoj na Gumnišče kosit, bom zbudil že ob 5^h, zato hitro spite, da boste dobro izrabili teh sedem ur."

Med splošnim odobravanjem in smehom nadaljuje:

"Pri tem vas opozarjam na obzirnost do tovarišev, da jih ne boste z ropotanjem zbudili. Smo se razumeli, kajne?"

"Nocoj smo že razumeli, ampak zjutraj ne vem, kako se bomo pogledali," pravi nekdo in napol v zares, napol v šali dostavi:

"Mene boste morali najmanj trikrat poklicati, preden se bom zbudil in se spomnil za kaj prav za prav gre."

"Le čakaj me, reklama! Tako ti bom stresel posteljo, da te bo takoj zapustil spanec."

Vse je prasnilo v smeh in tako se je zopet končala ena izmed dnevnih napovedi tistih dni.

Bojan:

DRVARJI

Dolge so bile lanske počitnice, pa če gledamo nazaj, se nam zdi, da so šle mimo kot hip. Julij, avgust, september, oktober - širje meseci, ki so minili kot hip.

V drugi polovici avgusta, ne vem več točno kateri dan, mi na večer de g. Cigan, da sem kočnjo za letos odslužil.

"Jutri zgodaj boš šel z Matijcem na drva, pripravi orodje!" mi pravi.

"Tako torej, v gozd in ne več kosit," sem premišljeval sam pri sebi. Na priziv niti pomisnil

nisem. Vprašal sem le, za kako dolgo in v katero stran. Zvedel sem, da greva na Žerjavovo, tja nekam blizu Lavrice, dela pa ne bo za dolgo. Na hrani bova doma, za drugo pa naj si ne delam skribi.

Kmalu sva sedela z Matjažem (tako sem ga namreč prekrstil, bolj pravljično zveni) na klopi pod lipo in snovala načrte. Končno sva se zedinila: on, ki je blizu kuhinje, poskrbi za malico in kosilo, jaz pa za orodje. Še isti večer sem stopil k Mani po žago, poiskal doma obe sekiri in ju nabrusil.

Drugo jutro je Matjaž vrgel nekaj v nahrbnik, vzel liter rdečega in sva šla. Prvo postajo sva imela že na Škofljici pri mreži. Kdo pa more danes z nahrbnikom nemoteno skozi vas, kaj šele skozi Škofljico. Četudi je vse v redu, nahrbnik je sumljiv. Ko so javni organi spoznali, da sva miroljubna, sva lahko šla svojo pot. Ob sedmih sva bila že na svojem mestu. Najprej sva pregledala položaj in podrobno določila dnevni red. Potem sva zavihala rokave in...

Izbirati nama ni bilo treba, ker se je reklo: "Vse, kar je količaj vredno, mora pasti; če ne boste vi, bomo pa mi." Pa sva rekla sama pri sebi: "Če že mora pasti, naj pade za nas." In sva začela kar od kraja. Tik ob gozdu je bila njiva. Za prvi hrast sva določila, da bo padel v hrib in sva ga tudi tako podsekala; kakor hitro pa sva ga do polovice podžagala, je začel stiskati. Matjaž, razumen kot je, je hitro stesal zagozdo in jo zabil s spodnje strani. Kar zahrešči, Matjaž odskoči, hrast pa trešči z vso svojo težo in dolžino v krompir in še čez do fižola na sosednji njivi. Zaškripal sem z zobmi. Kakor hitro se je jeza polegla, sva ga sežagala na tri štirimetre hode in spravila iz njive. Dal nama je dela za celo uro. Pri drugem sva bila že bolj previdna in sva ga nameravala položiti v smeri njive, a nama je z vrhom še ušel v krompir. Do malice sva jih vrgla in sežagala pet. Pri vsakem sva se česa naučila. Peti je že padel tja, kamor sva mu določila. Drugačne muhe pa je imel šesti. V svesti si svoje moči lotila sva se ga namreč po malici - sva rekla da mora pasti v hrib, zaradi krompirja seveda. Bil pa je šesti hrast zares hrast. Spodaj ga je bilo za tri, zgoraj gotovo za pet prejšnjih. Računala sva, da bo dal dva hoda za deske. Previdno sva ga podsekala. Žaganje naju je tako utrudilo, da sva trikrat počivala, preden je žaga prekoračila sredino. Čez nekaj minut je zašumelo po zraku. Odskočila sva. Ogromna krona se je zamajala in velikan je padel naravnost v krompir. Lahko si mislite, kako nama je bilo ob misli, da bo treba vso to gmoto spraviti nazaj v gozd. Da je bila zadrega še večja, je pripeljal od Babne gorice sem voz. Ustavil se je tik naju. Zvedela sva, da nameravajo orati krompir. Takrat sva se res obračala kot še nobenkrat prej in samo enkrat pozneje. V četrtn ure sva spodnji del že toliko spraznila, da so lahko vrezali prve brazde. V veliki vnemi sva popolnoma pozabila na kosilo. Ob dveh je Matjaž zrinil hlod iz krompirja. Bolj mrtva kot živa sva se zavlekla v senco in dobro uro počivala.

Kljub utrujenosti sva potem podrla še troje dreves. Tako je nama minil prvi dan. Drugi dan sva se zopet vrnila in še tretji, četrti, ... deseti...

Prve dni oktobra sva dobila pomoč. Pri g. Cigaletu sva imela že toliko ugleda, da sva smela izbirati. Matjažu je bilo vseeno koga dobiva, jaz pa sem prosil

za Toneta in ga dobil. Ko sva šla prvič skozi Škofljico, mi pravijo Lavrinova mati: "Joj, ta pa vam ne bo mogel veliko pomagati, ker je tako majhen."

"Je pa zato bolj žilav in tak tudi nekaj pomeni," jim odvrnem.

In res je pokazal, da več zmore, kakor na zunaj izgleda.

Po štirinajstih dneh je bil gozd dodobra iztrebljen. Ko sem kmalu nato romal v Ljubljano in videl na poseki osamele kostanje, se mi je milo storilo ob misli, da je lepi, toliko obetajoči gozd za nekaj rodov uničen. Nekaj gospodarjev bo menjal, preden bodo zrasli hrasti, podobni onim, ki leže sedaj tam, pred časom posekani!

Voz je že drdral proti Lavrici, jaz pa sem še vedno zrl na poseko, dokler se ni skrila za ovinkom.

France:

EPILOG

Tri dni po Brezmadežni. V Lisičjem je tiho, pusto, kot vse dni, odkar so odšli kleriki v mesto. Tриje študentje so pri meni. Za šolo se pripravljamo. Kar pridrvi Peter v sobo: "Gospod, možje so prišli?"

"Res? Vsi?"

"Ne vsi, a mnogo. Pri Javorniku so..."

Pospravili smo knjige in odšli iz sobe. V veži smo že lahko pozdravili dva soseda. Nisem vzdržal: spustil sem se z otroki proti vasi. Najprej sem stopil k Tonetu. Veselo sem mu stisnil roko in ga toplo pozdravil:

"Bog vas živi, Tone! No, ste še kaj živi?"

"Še, še, hvala Bogu!" Neka čudna zadrega mu je zvenela iz odgovora. In oči mi je odmikal. Nisem hotel biti nadležen, pa sem dejal čez čas:

"Saj se boste kaj oglasili pri nas pa nam takrat poveste, kaj vse ste prestali."

"Pridem, pridem. Saj bomo vsi prišli, da nam odgovor daste, kaj ste vi ta čas doma počeli." Glas je zavdarjal po prestani gremkobi. Nisem razumel pa sem obrnil na šalo:

"Le, le. Sicer vam pa to lahko gospa pove; vsak dan smo mimo nje hodili na delo."

"Zares bomo prišli po odgovor!" Spoznal sem, da resno misli. "Veste, saj je težko verjeti, pa nam je neka ženska povedala, ki je prišla dober mesec za nami, da ste gospodje ljudem dopovedovali, kako se nam dobro godi, da nam ni treba ničesar pošiljati, ko imamo vsega dovolj..."

Če bi me kdo s kolom po glavi, ne bi mogel biti bolj presenečen.

"Oh Tone, kaj pa govorиш! Saj ni res!" ga je prekinila žena in zeļo nerodno ji je bilo, saj so žene pri njej puščale pošiljke, ki jih je potem g. prefekt vozil v mesto na pošto.

"Tak, to vam je rekla ženska?" sem izdavil.
"Katera pa je to bila?"

Povedal mi je znano ime.

"Aha, razumem. No, le pridite, in vsi, da ne bo treba vsakemu posebej pojasnjevati. Zbogom!"

Dobra volja me je minevala. Pa sem le še stopil k Janezu. Pozdravil sem ga, potem pa dodal pol za šalo pol za res:

"Sicer sem pa slišal, da nas itak pride na odgovor klicat, ko ste že tja zvedeli..."

"Da, saj mi je že pravil..." je pritrdila žena.

Hrito sem se poslovil, da bi prikril razočaranje. V meni se je zrušilo vse lepo praznično razpoloženje. Tisti večer nisem šel nikamor več. A tudi mož doslej ni bilo v grad, da bi nas klicali na odgovor.

Nekoč sem slišal tole: če hočeš kačo pokončati, moraš glavo posebej ubiti.

Jezik hudobne ženske menda tudi...

KAZALO

ZA UVOD.....	2
PRED TRISTO LETI.....	2
NAŠE POČITNICE 1942.....	5
PRVI NASTOP	6
STOGI V SONCU	7
SLOVENSKA MATI - MUČENICA.....	7
PRI MAMICI.....	8
VRABČEK.....	9
NEKAJ O MLATIČIH	12
V SPOMIN LOJZETU Z LISIČJEGA	13
POPOLDAN NA BARJU.....	13
POD TOPOVSKIM OG NJEM.....	14
NA LIČKANJU.....	15
OBLEKA NAREDI ČLOVEKA.....	19
“ŽEGEN” NA MOLNIKU	19
DNEVNA NAPOVED	20
DRVARJI.....	21
EPILOG	22
KAZALO.....	23